

Balkan Harbi'ne Mikro Bir Bakış: Çatalca Hattı- Kalikratya (Mimarsinan) Cephesi (1912-1913)

*A Microhistorical Perspective on the
Balkan War: The Çatalca Line-Kallikratia
(Mimarsinan) Front (1912-1913)*

Dindar NEĞİŞ*

Araştırma makalesi/
Research Article

Geliş tarihi/Date of Arrival:
27 Ağustos/August 2024

Kabul tarihi/Date of Acceptance:
24 Ekim/October 2024

* Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

ORCID ID: 0000-0001-6452-1081
E-posta/E-mail: negisdindar@gmail.com

Atıf/Citation: Dindar Neğiş, "Balkan
Harbi'ne Mikro Bir Bakış: Çatalca
Hattı-Kalikratya (Mimarsinan) Cephesi
(1912-1913)", *Zeyrek Tarih Araştırmaları
Dergisi*, 1 (Aralık 2024), s. 57-99.

ÖZ

Balkan Harbi (1912-1913), Osmanlı toplumunda ve devlet kademelerinde oldukça derin izler bırakan bir hadisedir. Zira 93 Harbi faciası henüz hafızalarda tazeyken yeni bir düşman ordusunun İstanbul'un kapılarına bu denli yaklaşması bir yana, devletin Rumeli toprakları da büyük oranda kaybedilmişti. Bu noktada Bulgar ordusunun İstanbul'un batısında Çatalca Muharebeleri'nde (Çatalca Hattı'nda) durdurulmuş olması daha büyük ve telafi edilemez kayıpların önüne geçilmesi adına mühim bir olaydır. Ancak Türk askerî tarih yazımında Çatalca Muharebeleri henüz gereken ilgi ve alakayı görebilmiş değildir. Dolayısıyla Çatalca Hattı'nın en güneyinde bulunan ve o zamanki ismiyle Kalikratya (bugün Büyükçekmece'nin Mimarsinan Mahallesi)

mevkiinde, Çatalca Muharebeleri dahilinde meydana gelen ve bugüne kadar münferit olarak üzerinde çalışılmamış bir dizi askerî hadisenin daha detaylı araştırılarak aydınlatılması gerekmektedir. Bu makale sözü edilen mesele çerçevesinde lokal bir askerî tarih araştırması yapmayı hedeflemektedir. Çalışmada ilk olarak Kalikratya'nın tarihi ve demografisi hakkında bilgi verilmiştir. Akabinde Balkan Harbi ve bu harbe bağlı olarak Çatalca Muharebesi'ne dair genel bir çerçeve çizilmiştir. Devamında da Kalikratya ve çevresinde meydana gelen askerî hareketlilik, kara ve deniz muharebeleri; muhtelif kaynaklar vesilesiyle aydınlatılmaya çalışılmış, bu suretle Türk askerî tarihinin Balkan Harbi literatürüne bir katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkan Harbi, Çatalca Muharebeleri, Kalikratya, Askerî Tarih, Büyükçekmece

ABSTRACT

The Balkan War (1912-1913) left deep and lasting impacts on Ottoman society and the state. Considering the memories of the disastrous Russo-Turkish War of 1877-78 still vivid and the approach of another enemy force so close to Istanbul, the loss of Rumelian territories drastically occurred. The fact that the Bulgarian Army was halted at the Battle of Çatalca, just west of Istanbul, prevented even greater and potentially irretrievable losses, marking a crucial moment in this conflict. However, the Battle of Çatalca has not yet gathered a serious attention within the Turkish military historiography. In this context, there is a need for a more thorough investigation into a series of military events that occurred in the southernmost area of the Çatalca Line, specifically in Kalikratya (now known as the Mimar Sinan Neighborhood in Büyükçekmece), which have not been monographically studied to this date. This article does not seek to present a definitive argument but rather aims to contribute a local military history study within this framework. The paper begins with a discussion of Kalikratya's history and demographics, followed by an overview of the Balkan War and the Battle of Çatalca. It then explores the military operations, both land and sea, in and around Kalikratya, using various sources to shed light on these events, thereby contributing to the broader literature on the Balkan War in Turkish military history.

Keywords: Balkan War, Battles of Çatalca, Kallikratia, Military History, Büyükçekmece

Giriş

Türkiye'de Balkan Harbi (1912-1913) eksenli akademik çalışmalarda bilhassa askerî tarih disiplininin gelişimiyle son yıllarda ciddi bir nicelik ve nitelik artışı olmuştur. Buna karşın Balkan Harbi, askerî açıdan (özellikle taktik ve operatif seviyede) henüz tüm boyutlarıyla araştırılıp incelenmiş değildir. Nitekim konu hakkında Türk Silahlı Kuvvetlerinin 30-40 yıl önce resmî askerî tarih serisi içerisinde yayımladığı çeşitli hacimlerdeki toplam 15 kitaplık Balkan Harbi dizisi, aradan geçen uzun zamana rağmen aşılamamıştır.

Balkan Harbi askerî tarih literatürünün bu durumuna karşın savaşı yaşayanlar arasında savaş biter bitmez yayınlanan gazete, dergi ve kitaplar üzerinden çok büyük tartışmalar meydana gelmişti. Bir çeşit muhasebe devri olarak da tanımlanabilecek bu süreçte çok sayıda subay ve general savaştaki tecrübelerini aktarmak, varsa yenilgideki sorumluluklarından aklanmak, suçlamalara yanıt vermek gibi nedenlerle anılarını ve gözlemlerini kaleme aldılar. Öte yandan bu muhasebe süreci araya Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve hatta Soğuk Savaş girdiğinde bile sonlanmamış, yaşayan son gazilerin vefatına değin sürmüştür. Sonuç olarak bu savaştaki muharebeler, savaşın kaybedilme nedenleri ve askerî hatalara dair çok sayıda eser ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum Balkan Harbi'nin her cephesi ve muharebesi için geçerli değildir. Nitekim hem askerî anıların hem de askerî literatürün oldukça zayıf olduğu Balkan Harbi'nin bir noktası da Çatalca Muharebeleri'dir. Bunun temel nedeni yukarıda bahsedilen muhasebe metinlerinin hemen hepsinin yenilgiyle sonuçlanan muharebelere dair yazılmasıdır. Oysa Çatalca Muharebeleri bazı operatif sorunlara rağmen Osmanlı Silahlı Kuvvetleri için bir yenilgi değil, ciddi bir galibiyettir.¹

Çatalca Hattı önlerinde meydana gelen Birinci ve İkinci Çatalca Muharebeleri'ne dair çok az anı ve bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda müstakil kitap vardır. Bu kitaplar da yine askerler tarafından

¹ M. Kadri Alasya: *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Balkan Harbi Şark Ordusu II'nci Cilt I'nci Kitap Birinci Çatalca Muharebesi*, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1983), s. 171-221.

ve askerler için yazılan tarih kitaplarıdır.² Oysa Çatalca Muharebeleri bundan çok daha fazla ilgiyi hak eden bir askerî hadisedir. Nitekim henüz yeteri kadar takdir görmemiş Çatalca Muharebeleri ile hemen her açıdan incelenmiş Çanakkale Muharebeleri arasında bir benzerlik kurmak tabiidir. Zira her iki muharebe silsilesi de İstanbul'u işgal edip imparatorluğun kaderine hükmetme gayesi ile hareket eden ordulara karşı Osmanlı Silahlı Kuvvetleri tarafından verilen mücadelelerdi.

Bu doğrultuda makale hem meseleye bir perspektif katmak hem de dikkat çekip emsal teşkil etmek adına Çatalca Muharebeleri'nin meydana geldiği noktalardan biri olan ve Çatalca Hattı'nın en güneyinde yer alan Kalikratya / Mimarsinan bölgesindeki askerî hareketliliği ve sözü edilen yerde vuku bulan muharebeleri ele almaktadır. Doğrudan bu konu hakkında münferit herhangi bir çalışma olmadığı gibi Çatalca Muharebeleri ve Balkan Harbi'nin askerî faaliyetlerini ele alan eserlerde de bu konu üzerinde pek durulmadığından Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerine devredilen ve 6 Haziran 2024'te belli bir oranda erişime açılan Millî Savunma Bakanlığı / Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) / Balkan Harbi Koleksiyonu, bu makalenin iskeletini teşkil etmektedir. Öte yandan Bulgar Askerî Arşivinin kullanım imkanlarının güçlüğü ve ulaşım şartlarının elverişsizliği nedeniyle, Bulgar ordusunun gözünden bu muharebelere ve Kalikratya'ya ancak ikincil kaynaklar (bilhassa resmî Bulgar askerî tarih serisi) üzerinden bakmak mümkün olmuştur.

Eski Kalikratya Yeni Mimarsinan: Tarih, Demografi, Önem

Kallikrateia, Kallikratia veya Kalikratya³ bugün İstanbul'un batısında bulunan Büyükçekmece ilçesine bağlı bir beldedir.⁴ Büyükçekmece Körfezi'nin sol yakasında, Bababurnu'na giden sahil şeridi üzerinde konumlanmıştır. Doğusunda Büyükçekmece'nin merkezi,

2 Özellikle Bursalı Mehmed Nihad ile TSK Resmî Harp Tarihi çerçevesince kaleme alınan eserler bunların başındadır. Mezkûr eserlerin künyesi kaynakça bölümünde verilmiştir.

3 Bu makalede de kullanılan dönemin Osmanlı kaynaklarında bölgenin ismi çoğunlukla Kalikratya olarak geçtiği için işbu makalede de bu kullanım tercih edilmiştir. Bunun dışında herhangi bir dinî, millî, fikrî, siyasî, etnik veya ideolojik sebep yoktur.

4 Kalikratya'nın konumu: 41.01518419686755, 28.562123848508556 .

batısında Mimaroba (Silivri yönü), güneyinde Marmara Denizi, kuzeyinde Tepecik (Çatalca yönü), kuzeybatısında Büyükçekmece Gölü bulunmaktadır.⁵

Belde, şu anki ismini doğusunda bulunan ve asıl adı Kanuni Sultan Süleyman Köprüsü olsa da Mimar Sinan tarafından inşa edildiği için halk arasında Mimarsinan Köprüsü şeklinde bilinen köprüden almaktadır. Köyün Rumca isminin ise Sparta amirali Kallikratidas veya Antik Yunan sanatçısı Kallikratis'ten geldiği rivayet edilmektedir.⁶ Antik çağlardan beri zamanına göre hatırı sayılır bir nüfusa sahip olan ve yakın geçmişe kadar bir köy olan Kalokratya'da, nüfusun tamamına yakınının 1924'e kadar Osmanlı/Türk vatandaşı Rumlar oluşturmaktaydı.⁷

Kalokratya ile İstanbul arası 38 km olmasına ve köy sık sık kullanılan bir ulaşım hattında bulunmasına rağmen köyün tarihiyle ilgili Türkçe kaynak yok denecek kadar azdır. Aynı durum İngilizce literatür için de geçerlidir. Buna karşın makalenin konusunu desteklemek adına Kalokratya'nın yalnızca Balkan Harbi ve civarındaki durumuna tarihsel açıdan değinmek yeterli olacaktır.

Balkan Harbi'nin patlak verdiği 1912'ye gelindiğinde Kalokratya'nın nüfusu iki bin civarında olup beldenin tamamında Rumlar yaşamaktaydı. Köydeki erkeklerin çoğu, sayıları yüze yaklaşan küçük teknelerle balıkçılık yapmaktaydı. Kadınlar ve erkeklerin geri kalan kısmı ise madencilik,⁸ mandıracılık (1912 civarında 5-6 yoğurthane olduğu tahmin ediliyor) ve şarap üretiminde kullanılmak üzere bağcılıkla meşguldü.⁹

Köyde o tarihlerde bir kilise,¹⁰ yaklaşık beş-altı yüz öğrenci mevcutlu bir ilk-ortaokul¹¹ ve yüzden fazla ev bulunmaktaydı. Evler

5 <https://www.bcekmece.bel.tr/ilcemizin-tarihi> [Erişim Tarihi (E.T.) 17.08.2024].

6 <https://users.sch.gr/deshourmou/TSAKILI/kalikrateia.htm> [E.T. 15.08.2024].

7 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE), Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7), 130/40/4.

8 ATASE, Atatürk Koleksiyonu (110-9-1-4), 28/90/3.

9 <https://users.sch.gr/deshourmou/TSAKILI/kalikrateia.htm> [E.T. 15.08.2024].

10 Bugün yerinde ilçe belediyesinin hizmet binası vardır. Konum: 41.014780377350974, 28.56075304251479.

11 Bugün yerinde Doç. Dr. Burhan Bahriyeli Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi vardır. Konum: 41.01330931586243, 28.559713360544162.

büyük oranda ahşap ve iki katlı olup pek çoğunun bahçesi yoktu. Köyün etrafındaki diğer yerleşim yerleri de yine büyük oranda Rum tebaanın yaşadığı bölgelerdi. Ayrıca köyde İstanbul'a kara veya deniz-yolu fark etmeksizin batıdan giriş yapan yolcular için bir de tahaffuzhane¹² bulunmaktaydı. Nitekim 1894-95 arasında bu tahaffuzhane sıkça kullanılmıştır.¹³

Balkan Harbi'nde Kalikratya'nın Bulgar ordusu tarafından işgalini müteakip köy, Osmanlı-Bulgar sınırını oluşturmuş¹⁴ ve çeşitli askerî hadiseler sahne olmuştur. Ayrıca bölge Osmanlı idaresine tekrar geçtikten sonra da -1960'ların başında kadar- önemli bir askerî mevki olmuştur. Öte yandan köyün geri alınışından hemen sonra Balkanlardan göçen Türklerin bir kısmı burada iskân edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda da çeşitli askerî birliklerin konuşlandığı köyde Enver Paşa'nın Harbiye Nazırı ünvanıyla teftişte bulunduğu da vâkidir.¹⁵

Ağustos 1920'ye gelindiğinde ise köy bu kez yeniden gündeme gelmişti. Zira Sevr Antlaşması'nın bir gereği olarak Kalikratya, Boğazlar Bölgesi sınır hattının bir parçası kabul edilmişti.¹⁶ Öte yandan Millî Mücadele'nin ilerleyen safhalarında gazetelerden anlaşıldığı kadarıyla köyde bir Jandarma karakolu bulunmuş, hatta Yunan ordusundan firar eden kimi askerlerin bu karakola sığındıkları yine gazetelerce yazılmıştı.¹⁷ 24 Mayıs 1924'te Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan mübadele kararı gereğince köydeki Rum tebaa; *Venizelos*, *Dafni* ve *Euxeinos* isimli 3 büyük yolcu vapuru ve 71 küçük çaplı yük gemisi ile Yunanistan'a göç etmiştir. Selanik yakınlarında Nea (Yeni) Kallikrateia ismini verdikleri bölgeye yerleşen¹⁸ bu Rumların geride

12 “Bir bulaşıcı hastalık görüldüğü zaman gerekli sağlık tedbirlerinin alınması, hastaların karantina süresince kalmaları, tedâvilerinin yapılması için kurulmuş sağlık tesisi, karantina yeri.” <https://www.lugatim.com/s/tahaffuzhane>. [E.T. 16.08.2024]

13 *İkdâm*, 20 Şubat 1895, s. 1.

14 Hikmet Süer, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Balkan Harbi II'nci Cilt 2'nci Kısım 2'nci Kitap Şark Ordusu İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1981), s. 500.

15 *Tanin*, 3 Şubat 1914, s. 6.

16 Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, cilt 1, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953), s. 540.

17 *Tevhîd-i Efkâr*, 2 Ağustos 1922, s. 1.

18 Yunanistan'a göçen Rumlar uzun bir adaptasyon sürecinden sonra orada yeni bir hayat kurmuşlar hatta 1916'da Kalikratya'da doğan Theoharis Manavis, 1 Ocak 1983 –

bıraktıkları emlake Selanik yakınlarından göç eden Türkler iskân edilmiştir.¹⁹

Kalokratya, İstanbul-Trakya hattı üzerinde ve Büyükçekmece Gölü'nün güneyindeki tek geçiş hattında bulunması hasebiyle askerî açıdan kıymetli, stratejik bir noktadır. Bu nedenle ileride belirtileceği üzere köy, Birinci Balkan Harbi esnasında hem Bulgar hem de Osmanlı kuvvetleri tarafından stratejik bir mevki olarak görülmüş ve kullanılmıştır. Aynı şekilde İstanbul-Trakya yolu üzerinde ve bir yakası Kalokratya'da olan Mimarsinan Köprüsü'nün tek geçit olmasından ötürü köprünün her iki yakasının da güvenli olması, bölgedeki ikmal ve harekâtlar yönünden hayati önemdedir.

Donanma cihetiyle bakıldığında, köyün Büyükçekmece Körfezi'nde konumlanmış olması göze çarpan ilk önemli noktadır. Bununla beraber Kalokratya'daki denizi gören tepelere konulacak kıyı savunma maksatlı topraklar, düşman gemilerinin körfeze girmesine mâni olabileceği gibi yine aynı tepelerden yapılan top atışlarıyla Büyükçekmece'nin tehdit edilmesi olasıdır. Bununla beraber Kalokratya'nın düşman eline geçmesi, hasım kuvvetlerin Kalokratya'ya ve kuzeyindeki Çatalca'ya denizden ikmal yapması için çok uygun bir limandır. Yine bu tepelerden topçuların açtığı koruma ateşiyle düşmanın Büyükçekmece Gölü içerisinden kuzeydeki Çatalca'ya kadar küçük çaplı gemilerle asker nakletmesi yahut köprüyü yıkmak pahasına küçük tonajlı savaş gemilerini (gölün derinliği büyük savaş gemileri için uygun değildi) geçirerek gölün batı kıyılarındaki tepelerden yapılan koruma ateşiyle Çatalca'ya kadar ulaştırmaları muhtemeldir. Dolayısıyla Kalokratya'nın Balkan Harbi açısından kısa ve orta vadede stratejik kazanımlar sağlayabilecek böylesi hususiyetleri vardır.

Balkan Harbi, Çatalca Hattı ve Çatalca Muharebeleri

Çatalca Savunma Hattı, aslında ilk kez 1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rus ordusunun İstanbul'un yaklaşık 70 km yakına kadar

31 Aralık 1986 arasında Selanik Belediye Başkanlığı yapmıştır. <https://www.xalki-dikipolitiki.gr/2020/01/18/theocharis-manavis-o-dimarchos-thessalonikis-katagogi-tin-palia-kallikrateia/> [E.T. 18.08.2024].

¹⁹ *Tasvir-i Efkâr*, 20 Temmuz 1924, s. 1.

gelmesi nedeniyle gündeme gelmiş bir fikirdi. Fikir yavaş yavaş hayata geçirilirken Kırım Harbi (1853-56) başlamış, bu vesileyle tahkimat işine hız verilerek hat güçlendirilmiştir. İleriki yıllarda yeni bir Rus tehdidi gündeme gelince hattın önemine binaen özellikle 1878'de Friedrich von Bluhm (Paşa)'un riyasetinde, toplam 28 tabya olacak şekilde hat âdeta yeniden inşa edilmeye başlanmıştır.²⁰ İnşa edilen savunma yapıları II. Abdülhamid Dönemi'nde takviye edilmesine rağmen bir dönem bakımsız kalmış, hatta toprakların bir kısmı başka yerlere taşınmıştır. Buna rağmen Balkan Harbi yaklaşırken tahkimat sayısı artırılarak tabya sayısı 40'a kadar çıkarılmıştır.²¹ Bu suretle hat, kuzey-güney ekseninde yaklaşık 30 kilometrelik bir uzunluğa ve 5-6 kilometrelik bir derinliğe sahip oldu.²² Hattın en güneyinde bulunan Büyükçekmece'de ise (Kalikratya'nın karşısı) bugüne ulaşmayan "Çekmece Tabyası" adında iki adet tabya inşa edilmiştir.²³ Bunlar, kuzeyde Büyükçekmece Gölü'ne bakan "Tabya-i Bâlâ" yani Yukarı Tabya ile Kalikratya'ya ve Büyükçekmece Körfezi'ne bakan "Tabya-i Zîr" yani Aşağı Tabya'ydı. 1909'da Büyükçekmece'de yine iki tabya gözükmemesine rağmen²⁴ 1911 tarihli bir askerî haritada Aşağı Tabya gözükmemektedir.²⁵ 1912 başlarında burada sadece bir tabya bulunduğu bilgisinden hareketle 1909-11 arasında Aşağı Tabya'nın bir şekilde kaldırıldığını yahut taşındığını tahmin etmek mümkündür. Elbette Çatalca Hattı yalnızca topçu tabyalarından müteşekkil değildir. Hat içerisinde cephanelikler, ambarlar, mevziler, dikenli teller, ışıldaklar ve bilumum savunma tedbir ve sistemleri bulunmaktaydı.

Balkan Harbi, 8 Ekim 1912'de resmî olarak başlasa da 1912'nin temmuz ayından beri zaten Osmanlı-Karadağ sınırında çatışmalar

20 Melik Efeoğlu, "Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları ve Koruma Sorunları", (Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021, s. 47-49.

21 Efeoğlu, "Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları ve Koruma Sorunları", s. 57.

22 Efeoğlu, "Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları ve Koruma Sorunları", s. 47.

23 Efeoğlu, "Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları ve Koruma Sorunları", s. 48.

24 <https://imagesonline.bl.uk/search/?searchQuery=078559+%26+surrounding+country> [E.T. 19.08.2024].

25 Efeoğlu, "Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları ve Koruma Sorunları", s. 57.

devam ediyordu.²⁶ Osmanlı Devleti ile Balkan İttifakını oluşturan Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ arasında meydana gelen savaş; Trakya, Ege Denizi, Makedonya, Kosova, Epir, Sancak, Arnavutluk ve İstanbul'un batı girişinde vuku buldu. Savaş başladıktan kısa bir süre sonra Osmanlı Harbiye Nezareti, Balkanlardaki birliklerini Şark ve Garp Ordusu adı altında ikiye böldü. Şark Ordusunun görevi Trakya'yı ve dolayısıyla İstanbul'u korumaktı. Garp Ordusu ise etrafını kuşatan Yunan, Bulgar, Sırp ve duruma göre Karadağ kuvvetlerine karşı Makedonya'yı savunmalıydı. Ancak her iki ordunun görevini yerine getirebilmesi için 812.663 askere ihtiyaç duymasına rağmen elde ancak 290.000 asker bulunuyordu. Karşılarındaki düşman ordularının mevcudu ise 480.000 kadardı.²⁷ Dolayısıyla savaş, nicel olarak Osmanlı adına çok dezavantajlı bir şekilde başlamıştı. Bu sorunun yanında Osmanlı Silahlı Kuvvetlerinin baş etmesi gereken başka büyük problemler de vardı. Nitekim ordunun bir kısmı savaş öncesinde terhis edilmişti ve elde kalan redifler de eğitimsizdi. Üstelik bu yetmezmiş gibi bir de ordu kendi içinde Halaskarcı-İttihatçı olarak fikri ve ideolojik bir bölünme yaşıyordu. Tüm bu etmenler savaş esnasında sevk ve idarede büyük sorunlar ve sorumsuzluklar meydana getirdi.²⁸

Bu çalışmanın konusu olan Çatalca Hattı'ndaki Kalokratya Muharebeleri, Şark Ordusu sorumluluk sahasında vuku bulduğu için Şark Ordusunu Çatalca'ya getiren sürece de kısaca bakmak gerekmektedir. Nitekim resmî savaş ilanından 10 gün sonra Bulgar orduları (1, 2 ve 3 numaralı ordular) geniş bir hat üzerinden güneye, Osmanlı topraklarına taarruza geçti. 21-22 Ekim'de Bulgar 1. Ordusu Edirne-Kırklareli hattının 15 km kuzeyine, Bulgar 2. Ordusu Edirne'nin 15-20 km batısına ve kuzeyine, Bulgar 3. Ordusu ise Kırklareli'nin 20 km kuzeyine ulaştı. Aynı günlerde Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Nazım Paşa bu üç Bulgar ordusuna karşı, taarruz kararı verdi.²⁹

26 Dindar Negiş, "Mehmed Fahri Paşa'nın Manzum İşkodra Tarih-i Harbi Adlı Eserinin Edebî ve Tarihî Tahlil ve Tenkidi", (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024, s. 30.

27 Abdullah Paşa, *1328 Balkan Harbi'nde Şark Ordusu Kumandanı Abdullah Paşa'nın Balkan Harbi Hatıratı*, haz. Tahsin Yıldırım, İbrahim Öztürkçü, (İstanbul: DBY Yayınları, 2012), s. 44.

28 İsmet Görgülü, *10 Yıllık Harbin Kadrosu*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2014), s. 5.

29 Görgülü, *10 Yıllık Harbin Kadrosu*, s. 11.

1., 2., 3. ve 4. Osmanlı Kolorduları, Mürettep Edirne Kolordusu ve Süvari Tümeni; sıklet merkezi Kırklareli-Yanbolu olmak üzere ileri harekâta geçerek 22 Ekim'de Yoğuntaş ve Süloğlu bölgelerinde karşılaştıkları Bulgar kuvvetleriyle sonraları Kırklareli Muharebesi olarak adlandırılan bir tesadüf muharebesine giriştiler.³⁰ Oldukça eğitimsiz ve hazırlıksız durumdaki Osmanlı askerleri, bu tesadüf muharebesinde beklenenden fazla direniş gösterdi, hatta Bulgar ordusuna geri çekilmeyi düşündürttü ancak muharebede oldukça yıpranan Şark Ordusu için geri çekilmek, 24 Ekim'de elzem hale geldi.³¹

Bu geri çekilme; askerlerin disiplinsizlikleri, eğitimsizlikleri, moralsizlikleri ve savaş yorgunluğu nedeniyle adeta bir kaçışa dönüştü. Öyle ki subayların tüm çabalarına rağmen askerler Pınarhisar-Lüleburgaz hattında ancak durdurulabildi. Hemen arkalarından gelen Bulgar ordusu ise Osmanlı Şark Ordusu savunma tertibi aldığı esnada 28 Ekim'de taarruza geçti. Bu muharebede Osmanlı kuvvetleri Kırklareli Muharebesi'nden daha iyi mücadele ettiyse de ikmal hatlarının kesilmesi ve zaten az sayıda olan toplara mermi tedarikinde güçlük çekilmesi gibi sorunlar nedeniyle sayıca üstün durumdaki Bulgar ordusu galip geldi. Sonraları Pınarhisar-Lüleburgaz Muharebesi adını alan bu muharebeden de olumlu bir sonuç elde edemeyen Osmanlı ordusu daha geriye, Çatalca Hattı'na kadar çekilmeye karar verdi. Çekilme başlarken Kırklareli Muharebesi'nden sonra olduğu gibi Bulgar ordusunun takip harekâtına girmesi durumunda, oyalama muharebeleri yapması için Çorlu ve kuzeyine bir süvari tümeni ve hacimli bir müfreze artçı olarak bırakıldı.³²

22 Ekim'de başlayan Kırklareli Muharebesi biterken Şükrü Paşa komutasında müstahkem mevki haline gelmiş olan Edirne de Bulgar 2. Ordusu tarafından kuşatılmaya başlanmıştı. 30 Ekim'e gelindiğinde kuşatma tamamlandı ve İstanbul-Edirne arasındaki irtibat kesildi. Pınarhisar-Lüleburgaz Muharebesi'nden sonra Osmanlı Şark Ordusu çekilmeye başlayınca boşa kalan Bulgar kuvvetlerinin bir

30 Ömer Turan, "Balkan Savaşları" *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi - I*, ed. Neşe Özden, Mehmet Temel, Yasemin Doğaner vd. (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2023), s. 347.

31 Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912-1913; I. Dünya Savaşı'nın Provası*, çev. M. Tanju Akad, (İstanbul: Homer Kitabevi, 2003), s. 35.

32 Hall, *Balkan Savaşları 1912-1913; I. Dünya Savaşı'nın Provası*, s. 37-38.

kısmı da kasım ayı başlarında kuşatmaya destek olmak için Edirne'ye intikal ettirildi.³³

Çatalca Hattı'na doğru hızla geri çekilen Osmanlı Ordusu ise, 5-8 Kasım'da hatta mevzilenmeye ve savunma tedbirleri almaya başladı. Bu esnada Harbiye Nezareti İstanbul'un batısında yeni bir ordu kuruluşuna geçmeye karar verdi. Zira eski teşkilatlanma ve oldukça kötü durumdaki askerlerle Çatalca Hattı'nda tutunmak mümkün değildi. Bunun için 8 Kasım'da yeni kuruluş ilan edildi. Buna göre 3 Nizamiye ve 3 Redif Kolordusu ile 1 Müstakil Süvari Tugayı; Nazım Paşa komutasındaki Çatalca Ordusu çatısı altında yeniden teşkilatlandırıldı.³⁴

Kalokratya Bölgesindeki Askerî Hareketlilik ve Muharebeler

Yeni kuruluş gereği Şark Ordusu lağvedilip Çatalca Ordusu kurulunca hat da mümkün merteye tahkim edilmeye, askerler eğitime ve İstanbul'dan savunma maksatlı askerî araç-gereç ikmalı yapılmaya başlandı.³⁵ 12 Kasım'da Bulgar ordusu Çatalca Hattı önlerine ulaştı. Osmanlı savunması, yani Çatalca Hattı Büyükçekmece ile Terkos Gölü arasında bulunduğu Kalokratya 12-13 Kasım 1912'de askerî bir direniş olmadan Bulgar ordusunun eline geçti. Arşiv kayıtlarında Bulgar ordusunun yol üzerinde birtakım hukuk dışı fiiller işleyip köyler yaktığı, halka eziyet ettiği gibi bilgiler bulunsa da bunlar genellikle Müslüman köyleri için geçerliydi. Ama bir istisna olarak Kalokratya bir Rum köyü olduğu halde benzer durumların burada da en azından "bed-muâmelât" (kötü muamele) düzeyinde görüldüğü yine belgelere yansımıştır.³⁶

Birinci Çatalca Muharebesi (17-18 Kasım 1912) öncesinde Çatalca Ordu Komutanlığı, Büyükçekmece ve karşısındaki Kalokratya'ya çok önem verdiği için Büyükçekmece'deki birlikleri ve mevzileri takviye etmeye çalıştı. Bu arada Bulgarların olası bir taarruz ihtimaline karşı Mimarsinan Köprüsü'nün de her an imhaya hazır halde tutulmasını

³³ Hall, *Balkan Savaşları 1912-1913; I. Dünya Savaşı'nın Provası*, s. 55.

³⁴ Alasya, *Birinci Çatalca Muharebesi*, s. 16-29.

³⁵ Efeoğlu, *Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları ve Koruma Sorunları*, s. 60-63.

³⁶ ATASE, *Balkan Harbi Koleksiyonu*, 172/59/4.

da emretmişti.³⁷ Aynı günlerde ordu komutanlığı “Bağımsız Sol Kanat Müfrezesi” adında Yarbay Ali Bey’in³⁸ emri-komutasında doğrudan 1. Kolorduya bağlı bir birlik kurarak bu müfrezenin emrine 1. Nişancı Alayını, İzmir Redif Alayını (Yarbay Halil Sami Bey komutasında³⁹), karma birliklerden meydana getirilen 8. Makineli Tüfek Bölüğünü ve 5 namlulu bir top bataryası vermişti. Ortalama bir alay kuvvetindeki bu müfrezenin görevi Kalikratya’daki Bulgar kıtalarına karşı burayı tutmak, göl çevresinde keşif ve gözetleme yapmak, kıyıya yanaşan Osmanlı savaş gemileriyle koordineli halde müşterek harekâtlara katılmak ve tahkimat faaliyetlerine devam etmekte.⁴⁰

Nitekim *Mesudiye* zırhlısının İkinci Süvarisi Yüzbaşı Osman Nuri, *Balkan Harbi Hatıratı*’nda Kalikratya’ya bir kara-deniz müşterek keşif harekâtı yapıldığını şu sözlerle ifade etmişti: “*Saat 07.30’a doğru bir istikşaf [keşif] kolumuz Çekmece Köprüsü’nden geçerek Kalikratya sirtlarına kadar sokuldular. Biz de önlerini taradık...*”⁴¹

9 Kasım’da yani ordunun Çatalca Hattı’na yeni geldiği günlerde Çatalca Ordu Komutanlığı, Donanma Komutanlığından Büyükçekmece’nin tahkimi çerçevesinde Mimarsinan Köprüsü’nün korunması için bir savaş gemisi istedi.⁴² Bu kararın isabetliliği ileriki süreçte yaşanan çatışmalarla kendini gösterecekti. Bu arada yeni teşkil edilen Sol Kanat Müfrezesi 12 Kasım ve sonrasında Kalikratya civarında keşif faaliyetlerine hız vererek birtakım istihbarî bilgiler elde etti. Buna göre Kalikratya’da Bulgarların 48. Redif Piyade Alayına mensup 400 askerden müteşekkil 3-4 namlulu bir top bataryası bulunmakta, hastalık ve muharebe zayıatlarının çokluğu nedeniyle her bir Bulgar bölüğü ortalama 100-120 erden meydana gelmekteydi. Üstelik ikmal

37 Alasya, *Birinci Çatalca Muharebesi*, s. 107-108.

38 *Balkan Savaşı’na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri (Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları)*, (Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2004), s. 459.

39 *Balkan Savaşı’na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri (Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları)*, s. 233-234. Halil Sami Bey’in askerî tarih sahnesine çıktığı bir diğer mühim yer, Çanakkale Kara Muharebeleri idi. Nitekim kendisi 25 Nisan 1915’te İtilaf Devletleri’nin çıkarma yaptığı Arıburnu’ndan sorumlu 9. Tümenin komutanıydı.

40 Alasya, *Birinci Çatalca Muharebesi*, s. 100.

41 Alasya, *Birinci Çatalca Muharebesi*, s. 31.

42 Alasya, *Birinci Çatalca Muharebesi*, s. 63.

hatları zayıfladığı için Bulgarlar iâşe sorunu yaşanmakta, Bulgar askerlerine 2-3 günde bir ekmek verilmekte ve kolera nedeniyle her gün ortalama 15 asker ölmekteydi. Yine bu rapora göre mütareke söylentileri Bulgar askerleri arasında sevinçle karşılanmaktaydı.⁴³

Bu noktada Kalokratya'da konuşlu 48. Bulgar Alayına yakından bakmakta fayda vardır. Yarbay Mihail Stefanov Sapunarov (daha sonra Tümgeneral)⁴⁴ tarafından komuta edilen alay, Balkan Harbi öncesindeki Bulgar seferberliği kapsamında Eylül 1912'de yeni teşkil edilen çok sayıdaki alaydan biri olarak İvraca'da kurulmuştu. Alayın kuruluş kadrosunda 56 subay, 4 askerî memur, astsubaylar dahil 4.660 er, 370 at, 68 at arabası ve 4 makineli tüfek bulunmaktaydı. Alay, Kalokratya'da 10. Mürettep Piyade Tümenine bağlı 2. Tugayın emri altında görev almış ve Ağustos 1913'te mevcudunun büyük bir kısmını kaybettiği için lağvedilmiştir.⁴⁵ Alayın kuruluş kadrosundaki araç-gereç sayısı, Kırklareli'nden itibaren başlayan Osmanlı geri çekilişi nedeniyle ele geçen malzemelerle daha da artsa da Kalokratya'ya geldiğinde alay, askerlerinin ciddi bir kısmını yitirmişti. Nitekim 14 Kasım 1912 tarihli bir istihbarat raporunda Bulgar ordusunun genel zayıyatı için %45 gibi mühim bir orandan bahsedilmekteydi.⁴⁶

11 Kasım tarihinde Osmanlı Donanmasına önce Bahr-i Sefid (bugünkü Ege Denizi)'e çıkma emri verilmişken sonradan bu emir geri çekilerek Çatalca'nın kuzeyinden ve güneyinden düşmanın ateş altına alınması, bu suretle savunmaya destek verilmesi ve Bolayır'daki Osmanlı kıtalarına yardım edilmesi emredildi.⁴⁷ Nitekim gemiler 12 Kasım'da Terkos Gölü'ne ve Büyükçekmece Gölü'nün güneybatısına (Kalokratya) geldiklerinde Bulgar kıtalarının buraya kadar ulaştıklarını gördüler. Donanma, bu hal karşısında eldeki gemileri Sağ Cenah ve Sol Cenah şeklinde ikiye ayırarak Kalokratya'dan da sorumlu Sol

⁴³ Alasya, *Birinci Çatalca Muharebesi*, s. 123. Her gün 10-20 askerin hastalıktan öldüğü istihbaratı her ne kadar şüpheli görünse de Osmanlı Genelkurmay kayıtları bunu destekleyen başka veriler de paylaşmaktadır. Alasya, *Birinci Çatalca Muharebesi*, s. 211.

⁴⁴ https://pan.bg/view_article-65-439820-zabravenite-geroi-na-bylgariya-general-major-mihail-stefanov-sapunarov.html [E.T. 19.08.2024].

⁴⁵ *Българската Армия В Първата Балканска Война 1912–1913: Енциклопедичен Справочник*. https://electronic-library.org/books/Book_0074.html [E.T. 19.08.2024].

⁴⁶ Alasya, *Birinci Çatalca Muharebesi*, s. 107.

⁴⁷ ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 78/25/77.

Cenah'a Deniz Albay Ramiz Bey komutası altında *Barbaros* ve *Âsâr-ı Tevfik* zırhlıları ile irili ufaklı 7 savaş gemisini memur etti.

12 Kasım'da *Barbaros* zırhlısı Büyükçekmece'ye gelerek Mimar-sinan Köprüsü önünde beklerken Kalikratya'daki Bulgar topçusu tarafından ateş altına alındı. Bunun üzerine gemi Bulgar topçusunun menzili dışına çıktı.⁴⁸ 15 Kasım'da *Barbaros*, karargâh olduğu düşünülen Kalikratya'daki kimi hedeflere ateş açsa da atışlar tam olarak istenilen yerlere isabet etmedi.⁴⁹ Aynı gün Bahriye Nazırı Vekili Salih [Hulusi Kezrak] Paşa savaş gemileriyle bölgeye geldi ve Bulgarların Kalikratya'dan Tekirdağ'a kadar olan sahil şeridi üzerinde Osmanlı Donanmasına karşı kıyı savunma faaliyeti içerisinde olduğu anlaşıldı. Ertesi gün 16 Kasım sabah saat 07.00'ye doğru Kalikratya yakınlarındaki bir tepeden Bulgar topçusu Büyükçekmece'ye ateş açınca *Barbaros* karşılık verdi. Bir süre sonra asıl Bulgar topçuları da ateşe başlayıp muharebeye iştirak edince Yüzbaşı Haydar Bey'in sahilden yaptığı topçu tanzimi ile o gün öğleden önce ve sonra *Barbaros* ile Kalikratya Bulgar topçusu arasında bir topçu düellosu cereyan etti.⁵⁰

Karada ise Kalikratya'daki 48. Piyade Alayının mensubu olduğu 10. Mürettep Tümen; 1. Sofya ve 6. Vidin Bulgar Tümenleriyle birlikte İzzettin Köyü-Kalikratya Köyü arasında kalan Bulgar ordusunun sağ kanadını meydana getirmekteydi. 1. Ordu (merkezi Silivri – Kadıköy) çatısı altındaki bu birlikler, 17-18 Kasım 1912'deki Birinci Çatalca Muharebesi'nde Osmanlı ordusunun merkezinin güney kısmına ve sol kanadına taarruz etmekle vazifeliydi. Bu minvalde Bulgar 1. Ordusunun 17 Kasım sabahı taarruz istikameti şu şekildeydi (en kuzeyden itibaren): 15. Piyade Alayı, Bağlık Tabyasına; 3. Piyade Alayı, Otluk Tabyasına; 36. Piyade Alayı, Hamidiye Tabyasına; 35. Piyade Alayı, Yeşil Tabyaya; 37. Piyade Alayı, Bahşayış köyünün kuzeyine ve 6. Piyade Alayı, Büyükçekmece Gölü ile Bahşayış Köyü arasına taarruz edecek. 48. Piyade Alayı, Kalikratya-Ahmediye arasında savunmada kalacak

48 Mithat Işın, *Balkan Harbi Deniz Cephesi*, (Ankara: Deniz Basımevi, 1946), s. 105.

49 Nizamettin Akerman, *Balkan Harbinde Osmanlı Donanmasının Deniz Muharebeleri*, (İstanbul: Deniz Basımevi,1981), s. 54.

50 Ozan Tuna, "Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Türk Harp Filosunun Durumu (1912-1914)", (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 50.

ve gölün batı kıyısı ile Büyükçekmece Körfezi arasındaki muntıkada keşif ve gözlem faaliyeti icra edecek. 10. Süvari Alayı, Silivri-Kalikratya arasındaki sahilde keşif ve gözetleme faaliyeti icra edecek ve Kalikratya ile 1. Piyade Tümeni arasında irtibattan sorumlu olacaktı. 10. Mürettep Tümen (25. Piyade Alayı, 15. Piyade Alayı, 10. Tugayın 1. Taburu ve 47. Alayın 2. Taburu ile) ise Elbasan-Sürgünköy arasında ordu ihtiyatı olarak bekleyecekti.⁵¹

Görüldüğü üzere 48. Piyade Alayı herhangi bir taarruz emri almamıştı. Bunun nedeni Kalikratya'nın karşısında bulunan Büyükçekmece'ye giden tek yol olan Mimarsinan Köprüsü'nün bir darboğaz olması ve Büyükçekmece'deki Osmanlı topçu bataryaları ve Büyükçekmece Körfezi'nde bekleyen Osmanlı savaş gemilerinin buraya geçmek isteyen Bulgar kıtalarını ağır topçu ateşi altında imha etmesinin kuvvetle muhtemel olmasıdır. Ayrıca bu iki unsur olmasa dahi Mimarsinan Köprüsü'nden geçmek hem köprünün Osmanlılarca imhası ihtimali hem de karşı kıyıda mevzilenip bekleyen Osmanlı piyadesi nedeniyle oldukça güç bir harekât olup köprü geçilse dahi Büyükçekmece'nin doğusundaki sırtlara mevzilenen Osmanlı kuvvetleri hâkim noktada olduğu için Bulgar kıtalarının tutunmaları güçtü.

Bu sebeplerden ötürü Kalikratya'da topçu takviyeli 48. Piyade Alayı, özellikle Büyükçekmece Körfezi'ni gözlemek ve olası bir Osmanlı çıkarmasına yahut Büyükçekmece yönünden yapılacak muhtemel bir taarruza karşı sorumluluk sahasını savunmakla görevlendirildi.⁵² Bununla birlikte 48. Piyade Alayı ile Osmanlı kuvvetleri arasında 17 Kasım ve sonrasında meydana gelen az sayıdaki muharebenin şiddeti, yönü ve çapı; 48. Piyade Alayının vazifesinin ancak bir keşif ve oyalama olduğunu gösterir niteliktedir. Nitekim o gün Bulgar ordusu cephe hattı boyunca taarruz ederken Kalikratya'daki Bulgar makineli tüfek mevzilerinden sadece sabah saat 03.50-04.15 arasında Büyükçekmece'ye doğru aralıklarla atışlar kaydedildi. Daha kuzeydeki Bulgar kuvvetleri 06.40'ta topyekûn taarruza kalktığı anda ise Kalikratya'da yine kayda değer bir askerî hareketlik gözlenmedi. Saat 08.00'e gelindiğinde, Büyükçekmece'deki kara topçuları ile

⁵¹ Işın, *Balkan Harbi Deniz Cephesi*, s. 144.

⁵² Işın, *Balkan Harbi Deniz Cephesi*, s. 176, 189.

körfezdeki donanma topçuları (*Barbaros ve Mesudiye*); 48. Piyade Alayının sorumluluk sahasındaki Palaya, Ahmetli ve Kalikratya başta olmak üzere görüş mesafesindeki muhtelif Bulgar topçu ve piyade mevzilerini ateş altına alıp büyük oranda tahrip etti.⁵³ Bu sırada Kalikratya'daki Bulgar topçusu da atışlara karşılık veriyordu.⁵⁴

Yüzbaşı Osman Nuri, Kalikratya'ya o gün yapılan topçu atışlarını anılarında şöyle anlatıyor: “*Karadan ve denizden yağdırılan yüzlerce top güllésinin altında duçar olduğu zayıttan başka, plan ve maneviyatı da sarsılan düşmanın bu suretle hiç olmazsa bizi limandan uzaklaştırmak istediğine şüphelyoktu...*”⁵⁵

18 Kasım günü yine Kalikratya adına hareketli geçti. Nitekim Kalikratya'daki Bulgar birliği, bir üst komutanlığa 2 Türk taburunun sabaha karşı Mimarsinan Köprüsü'nü geçip Kalikratya ve Çatalca istikametine ilerlediklerini haber verdi. Bu gelişme üzerine Kalikratya'daki 48. Piyade Alayı teyakkuza geçti ve köprü bölgesindeki 3 bölüklük Bulgar kuvvetine bir seri atışlı top ve 2 bölük takviye için gönderildi. Ancak bölgeye gelen keşif birlikleri bu istihbaratın asılsız olduğunu, köprü'nün denilen şekilde geçilmediğini, görülen ve sayısı ancak 20 kadar olan Türk askerinin Kalikratya'ya yardım maksatlı gıda malzemesi bırakıp sabah saat 05.15'te geri döndüğünü bildirdi.⁵⁶ Öte yandan Bulgar kayıtlarına göre öğlen saat 14.00 sularında yaklaşık 10 Türk süvarisi Mimarsinan Köprüsü'nü geçmeye çalışmış ancak Bulgar ileri karakolunun açtığı ateşle geri çekilmiş.⁵⁷

Aynı gün akşam saat 21.40'ta Kalikratya sırtlarından Osmanlı tarafına ateş açıldı, müteakiben 19 Kasım saat 00.45'te Mimarsinan Köprüsü'nün batı yakasında siper kazdığı tespit edilen Bulgar kuvvetleri görüldü. Söz konusu askerler donanma topçusu tarafından

53 Bkz. Ek 4 ve Ek 5.

54 *Tercüman-ı Hakikat*, “Donanma Kumandanlığının Harp Raporu”, 19 Kasım 1912, s. 3.

55 Yüzbaşı Osman Nuri. *Balkan Harbi Hatıratı*, haz. Zeynep Kerem, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014), s. 36-37.

56 Министерство На Войната Щабъ На Армията Военно-Историческа Комисия, *Между България И Турция 1912-1913 Год. Томъ IV. Сражението При Чаталджа*, (София: Държавна Печатница, 1932), s.416-417.

57 Историческа Комисия, *Между България И Турция 1912-1913 Год. Томъ IV. Сражението При Чаталджа*, s. 416.

dağıtıldı.⁵⁸ Bu sırada *Âsâr-ı Teyfik* zırhlısı da gelip Büyükçekmece körfezine demirlemişti. Ertesi sabah saat 07.30'da Kalokratya'ya geçerek buradaki sırtlarda keşif faaliyeti icra eden bir Türk müfrezesi, Kalokratya'daki Bulgarlarca ateş altına alındı.⁵⁹ Bunu, örtülü top bataryalarının körfezdeki gemilere ateşi de izleyince *Mesudiye* ve *Barbaros* zırhlı-ları örtülü bataryaları ve müfrezeye ateş açan Bulgar mevzilerini baskı ateşi altına alıp, keşif kolunun Büyükçekmece'ye dönmesini sağladı.⁶⁰

17-19 Kasım arasında Kalokratya'da bunlar olurken kuzeyde Birleşik Ordular Komutanlığı adı altındaki Bulgar 1. ve 3. Ordusu önce 17 sonra 18 Kasım'da Çatalca Hattı'na taarruz ederek Osmanlı kuvvetlerini buradan sökmeyi veyahut en azından cepheyi/hattı yarmayı hedeflemişlerdi. Ancak tüm bu taarruzlar başarısızlıkla neticelendi. Sonuç itibarıyla muharebeler boyunca Bulgar ordusu hasta (bilhassa kolera), yaralı, kayıp ve vefat dahil 17.229, Türk ordusu ise 3.932 askerini yitirdi.⁶¹

Kalokratya'da öldürülen Bulgar askerlerinin sayısı ise bölgede büyük çaplı muharebeler olmadığı için fazla değildi. Öte yandan hayatını kaybeden Bulgar askerlerinden en az 20'si, Kalokratya'ya gömülmüştür.⁶² Bugün için bu mezarların yeri belirsiz olmakla beraber 1962'ye kadar bölgede kalan 448. ve 449. Topçu Taburunun konuşlandığı mevkiinin hemen yan tarafında⁶³ 1980'lerden sonra yapılan bazı imar maksatlı kazılarda birtakım insan kemiklerine rastlanmıştır.⁶⁴ Bu bölgenin beldenin merkezinde olmasından ve buranın bir mezarlık olduğuna dair herhangi bir verinin bulunmamasından hareketle söz konusu askerlerin burada gömülmüş oldukları tahmin edilebilir.

58 Bu savı destekler nitelikte bir belge için Bkz. ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 127/23/42.

59 Историческа Комисия, *Между България И Турция 1912-1913 Год. Томъ IV. Сражението При Чаталджа*, s. 445.

60 Gökhan Atmaca, "Türk Deniz Harp Tarihinde Barbaros Zırhlısı'nın Rolü", (Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 70.

61 Alasya, *Birinci Çatalca Muharebesi*, s. 211,214.

62 <https://wars.archives.bg/SEARCH-bv-2>. [E.T. 19.08.2024].

63 Konum: 41.015515120305736, 28.557956865233653

64 Mimarsinan eşrafından Yavuz Duran (d.1950) ile yapılan 10.08.2024 tarihli mülakatın edinilmiş bilgidir.

Her ne kadar Kalikratya için asıl çatışmalar bitmiş olsa da kimi zaman küçük çaplı temaslar da yaşanmaktaydı. Nitekim Bulgar kayıtlarına göre 21 Kasım sabahı Mimarşinan Köprüsü'nü geçmeye çalışan bir grup Türk askeri, açılan ateşle püskürtülmüş ancak saat 07.00'de 50 Türk süvarisi daha köprüyü geçmeye teşebbüs etmiş; akabinde bunların da geri çekilmeye zorlanmasıyla donanma topçusu tarafından Kalikratya'daki Bulgar mevzileri zayıf verilmemesine rağmen tüm gün bombalanmıştır.⁶⁵

21 Kasım'dan sonra hem Osmanlı hem Bulgar ordusu takviye ve toparlanma sürecine girdi. Bu süreçte Kalikratya'da taciz atışları dışında kayda değer bir hareketlilik olmadı. Nitekim Osmanlı ve Bulgar tarafında meydana gelen birtakım siyasî faaliyetler ve diğer cephelerdeki durum dolayısıyla, toparlanma ve ikmal işlemlerinin daha rahat yapılabilmesi için 3 Aralık akşam saat 19.00'dan itibaren geçerli olmak üzere "Çatalca Mütarekesi" adı verilen ateşkes antlaşması imzalandı.⁶⁶

Mütareke genel olarak Bulgarlar için avantajlı olup Kalikratya açısından da mühim hususlara sahipti. Buna göre Çatalca'da Bulgar ve Osmanlı Silahlı Kuvvetleri arasında 200 metre derinliğinde bir tarafsız bölge oluşturulacaktı. Çatalca Ordusu adına Kurmay Albay Cevat [Çobanlı], Kurmay Binbaşı Ali İhsan [Sabis] ve Kurmay Binbaşı Asım [Gündüz] Beyler; Bulgar ordusundan 1. Ordu Kurmay Başkanı Albay Papa Dopof Azen, 1. Tümen Kurmay Başkanı Yarbay Lükoff İvan ve 1. Ordu Kurmay Başkanlığından Şube Müdürü Binbaşı Ratşof Piyer,⁶⁷ ortak bir çalışma ile tarafsız bölgeyi tespit ettiler. Hattın en güneyinde ise Kalikratya bulunmaktaydı. Nitekim Kalikratya'nın doğusu ile Büyükçekmece'nin batısı arasında kalan 200 metrelik alan tarafsız bölge ilan edildi ve tüm tarafsız bölgede olduğu gibi burada da kuzey-güney yönünde 100 metre aralıklarla kırmızı ve beyaz bayraklar dikildi.⁶⁸

65 Историческа Комисия, *Между България И Турция 1912-1913 Год. Томъ IV. Сражението При Чаталджа*, s. 463.

66 Alasya, *Birinci Çatalca Muharebesi*, s. 264-270.

67 Mahmud Belîğ Uzdil, *Balkan Savaşı'nda Mürettep İnci Kolordunun Harekâtı*, haz. Ahmet Tetik, Şeyda Büyükcan, (Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2006), s. 190.

68 Uzdil, *Balkan Savaşı'nda Mürettep İnci Kolordunun Harekâtı*, s. 189-190.

Bu arada Kalokratya, Büyükçekmece, Palaya (Tepecik)⁶⁹ ahalisi gerek Bulgar gerekse de Osmanlı topçularının atışları nedeniyle can güvenliklerinden endişe ettikleri için Osmanlı ordusu tarafından kendilerine sığınan halkın uygun görülen yerlere gitmelerine izin verilmiş, dileyenlerin İzmit'e sevki için ordu içinde yazışmalar dahi yapılmıştı.⁷⁰ Mütarekeden sonra da ordular yukarıda daha önce zikredildiği üzere noksanlarını gidermeye, ikmale, eğitime, tahkimat ve mevzi yapımına⁷¹ yoğunlaştılar. Nitekim Kalokratya'daki alayın Osmanlı savaş gemilerine karşı daha uzun menzilli toplara ihtiyaç duyması⁷² nedeniyle 1912 yılı aralık ayının sonlarında, Silivri-Kalokratya mıntıkasına 7 adet büyük top sevk edildi.⁷³ Kalokratya'ya ulaşan bu toplardan bir kısmı mevzi yerine tabya usulü konuşlandırılınca durumu ve topların çapını fark eden Büyükçekmece Müfrezesi, bunları yanlardan tahrip etmek için İstanbul'dan 15 cm çapında toplar istedi.⁷⁴ Bu dönemde havalar da iyice soğumaya başlamıştı. Kalokratya'daki Bulgar alayında vazifeli bir Bulgar askeri, o günleri (Aralık 1913) yıllar sonra şöyle anlatıyor:

“Birliklerimiz Çatalca'daki mütarekeden sonra Kalokratya şehrindeki sınır hattını korudular. Sınır hattı, savaşan iki ulusun milli sancaklarıyla donatılmış -Bulgar ve Türk bayraklarından oluşuyordu- ve yüz metre arayla dizilmişti. Bu o zamanki geçici sınırı işaret ediyordu. Bırakın bu hayali sınır kalsın! Nöbetler, alacakaranlıkta başlıyor ve sınır hattı boyunca nöbet tutuluyordu. Elbette kış soğuktu ama biz Kalokratya'nın mahzen şarabı sayesinde soğukla baş edebiliyorduk. Böylece önceden içimizi ısıtıyorduk... Bu amaçla orada bolca bulunan badem mezesiyle tatlandırılmış ateşli beyaz Kalokratya şarabından herkes en az bir litre içiyordu.”⁷⁵

69 Konum: 41.02777007366196, 28.551005985050065.

70 ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 143/93/3.

71 Bkz. Ek 1 ve Ek 2.

72 Историческа Комисия, *Между България И Турция 1912-1913 Год. Томъ IV. Сражението При Чаталджа*, s. 450.

73 ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 168/35/43.

74 ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 82/39/91.

75 *Az Znam Vsičko*, Godina I, Broj 3, 6 Dekemvri 1931, s. 14. Anlatının devamı için Bkz. https://sportnabiblioteka.bg/images/download/az_znam_vsichko/19_3.pdf [E.T. 19.08.2024].

Bulgar askerleri mütarekeden sonra ikmal hatlarının rahatlamasıyla birlikte gıda ihtiyaçlarını bir şekilde karşıladılar ama Kalikratya halkı için aynı durum söz konusu değildi. Zira kış ve Bulgar ordusu halka yiyecek bir şey bırakmamıştı. Öyle ki 2 Ocak 1913 tarihli bir evrakta Kalikratyalıların ciddi gıda sıkıntısı içinde oldukları ve bu nedenle İstanbul içlerine göç etmek istedikleri yazılıydı.⁷⁶

Çatalca'da bunlar olurken mütarekeden sonra Londra'da yapılması planlanan barış antlaşması çıkmaza girmişti. Aynı günlerde Osmanlı Devleti'nde hükûmet değişmiş, Çatalca Ordusu Komutanı, Harbiye Nazırı ve Başkumandan vekili Nazım Paşa Bâbiâli Baskını⁷⁷ neticesinde öldürülmüş, bu nedenle Çatalca Ordusunun başına Abuk Ahmet Paşa geçmişti.⁷⁸

Bu arada 29 Ocak 1913'te 10. Mürettep Kolordu Kurmay Başkanı Yarbey Enver Bey (Daha sonra Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Tümgeneral İsmail Enver Paşa), 32. Tümeni denetlemek için Balıkesir Erdek'e, *Kütahya* torpidobotu ile giderken Kalikratya'da gördüklerini başkomutanlık karargâhına telsizle rapor etmiştir. Enver Bey, Kalikratya sırtlarında Bulgar avcı hendekleri olduğunu, düşman bataryalarının gizlendiğini ancak büyük olasılıkla kuzey ve batı yamaçlarında mevzilendiklerini belirterek burada kendisinin tahminine göre bir alay kadar düşmanın olduğunu bildirmişti.⁷⁹

Edirne'deki kuşatma da mütareke boyunca devam etmiş, bu kuşatmanın Çatalca'dan yahut Garp Ordusundan yapılacak bir taarruzla sonlandırılmayacağı anlaşılınca Osmanlı Harbiye Nezareti Şarköy ve Bolayır'dan aynı anda bir amfibi çıkarma yaparak Edirne'yi kurtarmayı amaçlamıştı.⁸⁰ Amfibi harekât için hazırlıklar sürerken ve Çatalca Hattı, Çatalca Ordusu tarafından güçlendirilirken Bulgar ve Osmanlı hükümetleri barış görüşmelerinde uzlaşamayınca 3 Şubat

⁷⁶ ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 168/35/45.

⁷⁷ Bâb-ı Âli Baskını hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ender Korkmaz, *Harbiye Nazırı Nazım Paşa:31 Mart Baskını, Balkan Savaşı, Bâb-ı Âli Baskını*, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2021), s.355-368.

⁷⁸ İsmet Görgülü, *10 Yıllık Harbin Kadrosu*, s. 29.

⁷⁹ Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 198.

⁸⁰ Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 95.

1913 günü akşam saat 19.00 itibarıyla ateşkesin biteceği cephedeki her iki orduya bildirildi.⁸¹

Her ne kadar Şarköy ve Bolayır Muharebeleri (8-10 Şubat 1913) Osmanlı Devleti adına başarısızlıkla sonuçlansa da Bulgar ordusunun strateji değiştirmesine vesile oldu. Nitekim Bulgarlar birincil hedef olarak artık İstanbul'u değil Edirne'yi görmeye başladılar. Bu nedenle mütareke sonra ermesine rağmen Bulgar tarafından herhangi bir saldırı olmadı.⁸²

4/5 Şubat 1913'e kadar Çatalca Ordu Komutanlığı Bulgar tarafında herhangi bir taarruz hazırlığı ve hareketlilik göremeyince kollarının düşmanın olası taarruz sıkletlerini tespitte memur etti yani keşif harekâtı için izin verdi. Bir gün sonra kimi birlikler yaptıkları keşiflerde Bulgar ordusunun Çatalca Hattı'ndan ekseriyetle çekilmiş olduklarını gördü.⁸³ Bu nedenle Ordu Komutanlığı tarafından bazı birliklerin ilerlemesine karar verildi.

Bu bağlamda Kalokratya Cephesi'nde 6 Şubat günü saat 15.00 sularında yeni adıyla "Büyükçekmece Müfrezesi"nin 1. Nişancı Alayından 2 makineli tüfek bölüğü ile 2 piyade bölüğü karşısındaki alayın çekilmiş olduğunu görünce Büyükçekmece'den Kalokratya köyüne geçti.⁸⁴ Fakat 48. Piyade Alayının arkasında bıraktığı topçu destekli artçılar, Mimarsinan Köprüsü'nden geçen birliklerin üzerine ateş açtı. Özellikle köprü'nün Batı yakası ile bugün Mübadele Parkı olan, o gün için değirmenlerin bulunduğu bölgeye kadar olan arazi şiddetli top atışlarıyla vuruldu. Bunun üzerinde Büyükçekmece Körfezi'nde bulunan *İclâliye* gemisi Kalokratya'ya yaklaşarak hem buradaki hem de Palaya (Tepecik)'daki Bulgar mevzilerine ateş açıp müşkül durumdaki Büyükçekmece Müfrezesini korudu.⁸⁵ Aynı dakikalarda Büyükçekmece sırtlarındaki Osmanlı topçuları da bu baskı ve koruma ateşine destek verince Mimarsinan Köprüsü'nün batı çıkışının

81 ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 317/37/7.

82 ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 130/40/8.

83 ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 33/53/83.

84 Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 133.

85 Ali Haydar Emir [Alpagot], *Balkan Harbinde Türk Filosu*, (Ankara: Deniz Basımevi, 1932), s. 371.

solundaki Kalikratya ve sağındaki Palaya, Nişancı Alayı tarafından ciddi bir mukavemet olmadan işgal edildi.⁸⁶

Bu durumda akıllara gelen ilk soru Bulgarların nerede olduğudur. Yukarıda zikredilen strateji değişikliğinden ötürü Bulgarlar, Çatalca Hattı'nın gerisine çekilmeyi ve burada yeniden mevzilenmeyi uygun gördüler. Bu yeni mevzi silsilesi kuzey güney ekseninde Satıtepe-Hisarbeyli-Sivasköyü-Kalfaköy-Akalan-Subaşı-Gökçeğiz-Sarıka-ya Tepesi-Muratbey Tepesi-Türkoba istikametindeydi.⁸⁷

Bulgar Karargâhı, bu plan doğrultusunda 48. Piyade Alayının da Türkoba⁸⁸ köyünün doğu sırtlarına mevzilenmesini emretmişti. Alayın sağına ise 16. Piyade Alayı takviye olarak gönderildi.⁸⁹ Fakat 48. Piyade Alayı bu mevzilerde uzun süre tutunmayı başaramayacaktı. Bu sırada Kalikratya civarındaki Büyükçekmece Müfrezesi ilerleme kat edince Çatalca Ordu Komutanlığı buraya takviye göndererek ilerlemenin devam etmesini istedi. Nitekim Davutpaşa Kışlası'ndan (Bugün YTÜ Davutpaşa Kampüsü) hareket eden Müstakil Süvari Tugayı, 7 Şubat günü Türkoba geri alınmadan hemen önce Büyükçekmece yakınlarına geldi. Aynı gün 3. Alay Komutanlığı, Büyükçekmece Müfrezesinin bir piyade ve bir süvari bölüğünü komutası altına alarak Türkoba'yı işgal etti. Bulgarlar bu taarruz karşısında Türkoba'nın batı sırtlarına çekilmeye mecbur kaldılar.⁹⁰ Bu esnada *İclâliye* gemisi topçu atışlarıyla Kalikratya çevresinde harekât icra eden kuvvetlere destek oldu, hatta Çöplüce (Güzelce)⁹¹ civarında tesadüf ettiği Bulgar 16. Piyade Alayının yanlarını top atışlarıyla tahrip etti⁹²

Türkoba geri alınmasına rağmen köyün batı sırtlarında Yeşiltepe-Karargâh Tepe-Mahmuz Tepe hattı 48. Piyade Alayı tarafından inatla savunulmaya devam edilmekteydi. Büyükçekmece Müfrezesinin takviyeli 3. Alayı bu inatçı savunmaya karşı kanatlarını açarak

86 ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 331/12/4.

87 Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 289.

88 Konum: 41.047601788069585, 28.50561957996431.

89 Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 364-365.

90 Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 290.

91 Konum: 40.99970038819171, 28.512971479497804.

92 Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 290.

sözü edilen hattı kuşatacak şekilde taarruza geçti. 48. Piyade Alayı ise öğleden sonra ile akşamüstü arasında yapılan bu baskıya daha fazla dayanamayarak kuzeybatı istikametindeki Muratbey Tepesi'ne⁹³ doğru çekilmeye mecbur kaldı. Bulgarlar o gün çok sayıda asker kaybettiler. Öte yandan Osmanlı tarafında da pek çok askerin yanı sıra 5. ve 7. bölük komutanları şehit oldu.

7 Şubat günü bu muharebe meydana gelirken Büyükçekmece müfrezesi takviyeye devam edildi. Ayrıca Kolordu, Büyükçekmece Müfrezesini, 2. Tümenine bağlayarak komutayı 2. Tümen Komutanına verdi. Buna göre Büyükçekmece Müfrezesinin kuvvet durumunun son şekli 7 Şubat akşamı itibarıyla şöyle idi:⁹⁴

- 1. Nişancı Alayı
- 3. Piyade Alayı
- 5. Piyade Alayı
- 6. Piyade Alayı
- 1 Ağır Makineli Tüfek Bölüğü
- 1 Sıhhiye Bölüğü
- 1 İstihkâm Bölüğü
- 2 Seri Ateşli Top Bataryası
- 1 Ağır (Kale) Topçu Bataryası
- 1 Mantelli Top Bataryası

Fakat 1. Kolordu Komutanlığı Büyükçekmece Müfrezesini bütün ağırlık ve mevcuduyla Kalikratya tarafına geçmesini güvenlik ve olası bir Bulgar karşı taarruzu nedeniyle uygun görmediğinden eldeki kuvvetleri şu şekilde sorumluluk sahasına dağıttı:⁹⁵

- 1. Kolordu Komutanlığı, 5. Alayla birlikte Büyükçekmece'de.
- Sıhhiye Bölüğü, Kalikratya'da.
- Süvari Bölüğü, Çöplüce'de.

⁹³ Konum: 41.095557358257786, 28.49685030315537.

⁹⁴ Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 291.

⁹⁵ Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 291-292.

- 1. Nişancı Alayı bir taburu hariç (o bir tabur 3. Alay emrinde) Sararditepe'de.
- 6. Alay, 1. Nişancı Alayının gerisinde.
- 3. Alay daha önce işgal ettiği Türkoba'da.
- 1 Seri Ateşli Top Bataryası Nişancı Alayının gerisinde.
- 1 Ağır, 1 Mantelli, 1 Seri Top Bataryası Çekmece'nin doğusundaki Tabya-i Bâlâ'da.

7 Şubat'taki muharebelerden sonra 8 Şubat günü daha sakin geçti. Yalnız 8 Şubat'ta Şarköy çıkarması yapılacağı için Harbiye Nezareti, Silivri-Selimpaşa gerisine Büyükçekmece Müfrezesinden bir taburun denizden çıkıp Bulgar Cephe hattının gerisinde muharebeye girip kargaşa yaratmasını istedi. Fakat elverişsiz hava dolayısıyla tabur ancak Kumburgaz civarına çıkabildi ve istenilen etkiyi sağlayamadı.⁹⁶

Bu aşamadan sonra 1913 Mart ayı sonuna kadar Kalikratya'nın batısındaki Selimpaşa, Silivri ve ötesinde muharebeler şiddetli bir şekilde devam etse Kalikratya'da bir daha herhangi bir muharebe olmadı. Ancak askerî hareketlilik yıl sonuna değin devam etti. Kalikratya geri alındıktan sonra ilk keredede buraya bir sıhhiye bölüğünün konuşlandırıldığı yukarıda zikredilmişti. Buna rağmen 1. Kolordu Komutanlığı Kalikratya'nın batısına yapılacak harekâtlar için burayı önemli gördüğünden bir sıhhiye bölüğü daha konuşlandırdı. İlerleyen süreçte burası sol kanatta meydana gelen bütün muharebelerin yönetildiği merkez, yani Sol Kanat Ordu Komutanlığı karargâhı tayin edildi. Bu ordunun komutanı ise Hurşit Paşa'ydı.⁹⁷

Öte yandan köy geri alındıktan sonra şubat ayı ortasında köydeki emniyetin sağlanması için yerel halkın elindeki silahlar toplandı.⁹⁸ Yine yakın tarihli ordu içi yazışmalarına da yansdığı üzere yerli halk, 12 Kasım 1912-6 Şubat 1913 arasındaki Bulgar işgali, ağır kış şartları ve bombardıman nedeniyle madden, manen ve fiziken oldukça kötü durumdaydı.⁹⁹ Öyle ki Kalikratya ve civarındaki halktan

⁹⁶ Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 292.

⁹⁷ Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 318.

⁹⁸ ATASE, *Balkan Harbi Koleksiyonu*, 317/36/54.

⁹⁹ ATASE, *Balkan Harbi Koleksiyonu*, 226/144/6.

çok sayıda insan (bilhassa erkekler) öldüğü ve bir kısmının da evleri yandığı için sayıları 250'yi bulan kadın ve çocuktan oluşan bir Rum kafilesi İstanbul içlerine gönderilmişti.¹⁰⁰ Bunun dışında da halktan çok sayıda insan savaş sırasında Kalokratya'yı terk etti. Bunların bir kısmının dönmesi haziran ayının başını bulacaktı.¹⁰¹

Kalokratya'daki askerî yoğunluk ilerleyen süreçte daha da arttı. Nitekim o yıl içerisinde aşağıdaki birlikler muhtelif zamanlarda Kalokratya'da konuşlandılar:

- Sol Kanat Ordu Komutanlığı (23 Mart 1913 itibarıyla)¹⁰²
- 1. Kolordu Karargâhı¹⁰³
- 2. Kolordunun muhtelif kıtaları¹⁰⁴
- 2. Tümen Karargâhı¹⁰⁵
- Müstakil Süvari Tugayı¹⁰⁶
- 1. ve 2. Sıhhiye Bölüğü ve bölüğe bağlı bir askerî hastane¹⁰⁷
- Menzil Komutanlığı¹⁰⁸
- Merkez (Komutanlığı) Bölüğü¹⁰⁹

Kalokratya'nın stratejik önemi Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş Dönemi'nde de devam etmiş, nitekim 1960'ların başına kadar burada irili ufaklı askerî birlikler konuşlanmaya devam etmiştir.¹¹⁰

¹⁰⁰ ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 230/157/5.

¹⁰¹ ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 233/170/18.

¹⁰² Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, s. 320.

¹⁰³ ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 134/54/8.

¹⁰⁴ ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 435/3/17.

¹⁰⁵ Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, Ek 39.

¹⁰⁶ ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 372/81/1.

¹⁰⁷ Süer, *İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, Ek 39.

¹⁰⁸ ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 362/35/10.

¹⁰⁹ ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 443/44/61.

¹¹⁰ Bkz. Ek 9.

Sonuç

Balkan Harbi'nde Osmanlı ordusunun bozguna uğramasında askerî organizasyon eksikliği, ordu içindeki Halaskar-İttihatçı bölünmesi, Redif teşkilatının bozulması, yanlış idare gibi iç nedenler ve Balkan İttifakının buna karşın iyi ve güçlü teşkilatlanması gibi dış nedenler etkili olmuştur. Nitekim bu bozgun neticesinde Bulgar ordusu, birkaç haftalık bir süre zarfında İstanbul'un batısındaki Çatalca'ya kadar gelmeyi başardı. Bu durum karşısında Osmanlı ordusu 1829'dan beri tahkim edilen ama ara ara ihmal edilen Terkos Gölü-Büyükçekmece arasındaki Çatalca Hattı'nda savunma durumuna geçti. Hattın en güneyinde bulunan Büyükçekmece'nin batısındaki Kalikratya ismindeki Rum köyü ise savunma hattının dışında kaldığı için 12 Kasım 1913'te Bulgar 48. Piyade Alayı tarafından işgal edildi. 12 Kasım 1912 ile 6 Şubat 1913 arasında Kalikratya'da meydana gelen bu işgal; devamlı suretle artan askerî hareketlilik ve muharebeler Kalikratya beldesi ve bölge halkı açısından mühim sonuçlar doğurmuştur.

Nitekim işgal süresince Kalikratya'da Osmanlı ve Bulgar orduları arasında meydana gelen muharebeler, yörede ciddi mal ve can kaybına neden olmuştur. Bununla beraber işgalin kış mevsimine denk gelmesi bu kayıpları arttırmıştır. Her ne kadar Bulgar ordusu geçiş güzergâhında bulunan veya geçici olarak konuşlandığı Rum ve Bulgar köylerinde -Müslüman köylerinden farklı olarak- halka zulmetme de Kalikratya bir istisna olmuş ve Bulgar ordusu Kalikratya halkına karşı kötü muamelelerde bulunmuştur. Tüm bu sonuçlar bir başka sonuca sebebiyet vermiş ve Kalikratyalıların ciddi bir kısmının bölgeden en azından Bulgar ordusu gidinceye değin göç etmesine neden olmuştur.

Kalikratya'nın stratejik açıdan Bulgar ordusu için önemli olmasının nedeni; beldenin Marmara Denizi'ne kıyısı olması, Büyükçekmece Gölü'nü ve körfezi görmesi ile Büyükçekmece'nin merkezinin hemen karşısında bulunmasıydı. Öte yandan Osmanlı ordusunun Büyükçekmece'den Kalikratya'ya taarruz etmesi ihtimaline karşı (Mimarsinan Köprüsü bir darboğaz oluşturduğundan) Kalikratya'yı elde tutmak, buradan öteye yapılacak bir taarruza engel olmak adına avantajlı bir mevkiydi. Ayrıca Osmanlı ordusunun Marmara Denizi'nden bir amfibi çıkarma yaparak Bulgar ordusunu yanlardan

vurması ihtimaline karşın Kalikratya'nın Bulgar ordusunun elinde kalması elzemdi.

Kalikratya'daki muharebeler, Osmanlı Kara Kuvvetleri ve Osmanlı Deniz Kuvvetleri açısından müşterek askerî harekât adına hem büyük bir tecrübe hem de başarıdır. Ayrıca Osmanlı donanma topçusunun kara hedeflerine gerçek savaş halinde taarruzu noktasında yine hatırı sayılır nitelikte bir deneyim olmuştur.

Kalikratya'da yer yer tabya seviyesinde konuşlanmış Bulgar ağır topçusu ve sahra topçusunun inşa ettiği topçu mevzileri ile Bulgar piyadesinin meydana getirdiği piyade mevzileri, 1940'lı yıllara değin Kalikratya'da gözlemlenebilmiştir. Bugün ise bayındırlık faaliyetleri nedeniyle topçu takviyeli 48. Bulgar Piyade Alayının bu izleri Kalikratya'dan silinmiştir. Buna karşın Kalikratya'nın kuzeyinde 48. Bulgar Piyade Alayına ait mevzi izleri bugün hâlâ bulunmaktadır (Bkz. Ek 8 vd.). Ayrıca Kalikratya'daki muharebelerde hayatını kaybeden Bulgar askerlerinin Kalikratya ve çevresine defnedildiği bilgisinden hareketle, Bulgar askerlerinin mezarları da bu bayındırlık sürecinde kaybolmuştur.

Kalikratya'nın 6 Şubat 1913'te geri alınışından sonra belde Osmanlı ordusu tarafından da taktik ve stratejik düzeyde önemli görüldüğünden başta Sol Kanat Ordu Komutanlığı olmak üzere burada birtakım askerî kuruluşlar muhtelif zamanlarda konuşlanmıştır. Sonraki süreçte Kalikratya, Batı'ya doğru ilerleyen Osmanlı birlikleri için hem bir ikmal hem de geçiş noktası olmuştur.

Bu çalışma neticesinde literatüre dahil edilen bilgiler, belgeler, bulgular ve sonuçlar; Balkan Harbi'nin Türk akademisinde oldukça az ilgi çeken Çatalca Muharebeleri ve Çatalca Hattı hususuna, hattın/ muharebelerin güney/sol kanadı açısından bir katkı sağlayacaktır.

EXTENDED ABSTRACT

Kalikratya, today known as the Mimarsinan neighbourhood in the Büyükçekmece district of Istanbul, was a village predominantly inhabited by the Greek minority of the Ottoman Empire until 1924. The villagers' primary means of livelihood included agriculture, livestock farming, and fishing. By 1912, the village had a population of

approximately 2,000. Geographically, Kalikratya was situated in a strategic position along the east-west axis: with the center of Büyükçekmece to its east, Kumburgaz and Silivri to its west, Çöplüce and the Marmara Sea to the south, and Palaya and Çatalca to the north. The Mimar Sinan Bridge, located to the east of the village, was a crucial crossing point on this route.

In late 1912, Bulgaria, Serbia, Greece, and Montenegro -former Ottoman territories- entered a military alliance with the objective of seizing the remaining Ottoman territories in Europe, specifically the Rumeli region, and eliminating Ottoman influence on the continent. The Ottoman Empire, caught unprepared, divided its forces into Eastern and Western Armies but failed to complete the necessary mobilization. Only about a quarter of the planned recruits could be conscripted, leaving the armies severely undermanned. Compounding the situation were political divisions within the Eastern and Western Armies and the presence of numerous untrained and inexperienced reserve regiments, which significantly impaired the effectiveness of the Ottoman military. The war began on October 8, 1912. Within ten days, the Bulgarian 1st, 2nd, and 3rd Armies had advanced from the north, penetrating the area between the Ottoman Eastern and Western Armies and reaching the vicinity of Edirne. Around this time, Minister of War and Acting Commander-in-Chief Nazım Pasha, along with his general staff, resolved to launch an offensive against these Bulgarian forces.

On October 21, the Ottoman 1st, 2nd, 3rd, and 4th Corps, along with the Provisional Edirne Corps and a Cavalry Division, initiated an advance, focusing on the Kırklareli-Yanbolu axis. On October 22, they encountered Bulgarian forces in the Yoğuntaş and Süloğlu regions, leading to what would later be known as the Battle of Kırklareli. Despite their lack of training and preparation, the Ottoman forces mounted a more formidable resistance than expected, putting considerable pressure on the Bulgarian Army. However, once the soldiers' resolve was broken, a retreat became inevitable.

The retreat quickly degenerated into a disorganized rout due to the soldiers' lack of discipline, training, morale, and exhaustion. Despite the efforts of their officers, the Ottoman troops could only be halted along the Pınarhisar-Lüleburgaz line. The pursuing Bulgarian forces, undeterred, launched an attack on October 28, before the Ottoman Eastern Army could establish a proper defensive position along this line. Meanwhile, political issues delayed the Eastern Army, and efforts to reorganize the force only added to the confusion.

Following their failure to secure a victory in the Battle of Pınarhisar-Lüleburgaz, the Ottoman forces decided to retreat further to the Çatalca Line. As the retreat commenced, a cavalry division and a large detachment were left behind in the Çorlu region to delay the advancing Bulgarian forces, engaging in rearguard actions intended to buy time for the main Ottoman forces.

By November 5-8, the retreating Eastern Army had begun to establish positions and implement defensive measures along the Çatalca Line. It was at this juncture that the Ottoman General Staff decided to reorganize the army, recognizing that the existing Eastern Army structure, with its demoralized and poorly organized troops, was inadequate for holding the Çatalca Line. On November 8, a new organizational structure was announced, consolidating three regular corps, two reserve corps, and an independent cavalry brigade under the command of Nazım Pasha as the Çatalca Army.

Having narrowly managed to retreat to the Çatalca Defense Line west of Istanbul after the devastating defeats in the Balkan War, the Ottoman Eastern Army found itself confronting severe challenges. The Çatalca Line, running along a north-south axis, was dotted with independent artillery batteries and defensive positions, effectively serving as Istanbul's last line of defence. The village of Kalokratya and the nearby Büyükçekmece, located at the southernmost point of the line, held particularly strategic importance in this context.

In early November 1912, Kalokratya, which lay outside the Çatalca Line, was abandoned by Ottoman forces and subsequently occupied by the Bulgarian 48th Infantry Regiment on November 12. The occupation of Kalokratya, alongside the increasing military activity and skirmishes that occurred between November 1912 and February 1913 were closely monitored by both the Ottoman and Western public similarly to the scrutiny faced by other strategic points along the Çatalca Line. Despite the Ottoman Army and Navy's efforts to retake Kalokratya and secure the left flank of the Çatalca Line; harsh winter conditions, the strong defensive positions of the Bulgarian forces, and the dangerous nature of the only route between Büyükçekmece and Kalokratya prevented the Ottoman forces from making significant advances until conditions improved. The Bulgarian 48th Regiment, hindered by similar challenges, was unable to advance and capture Büyükçekmece. Nonetheless, several small-scale engagements occurred between the opposing forces. Notably, the Ottoman battleships *Barbaros* and *Mesudiye* engaged in repeated skirmishes with the Bulgarian coastal

artillery stationed on the heights of Kalikratya. These ships also provided crucial support by bombarding enemy artillery, machine-gun positions, and infantry trenches to protect the Ottoman reconnaissance detachments operating in Kalikratya.

During the armistice period from December 3, 1912, to February 3, 1913, both the Bulgarian and Ottoman forces focused on training and fortifying their defensive positions. A particularly noteworthy development during this period was the Bulgarians' deployment of heavy artillery to the region, intended for use against Ottoman naval forces and elements stationed in Büyükçekmece.

The Ottoman military operations in Şarköy and Bolayır in early February 1913 disrupted the Bulgarian Army's plans for the Çatalca Line, significantly altering the fate of Kalikratya. With the settlement now within the front line, potential Bulgarian resistance posed a severe threat to the area. However, on February 5-6, 1913, the Bulgarian Army retreated to more secure positions, allowing the Ottoman forces to reclaim Kalikratya with minimal destruction. Despite this, fierce battles ensued between the rearguards of the Bulgarian 48th Regiment and the Ottoman Çekmece Detachment's 1st Sharpshooter Regiment in the area between the Mimar Sinan Bridge and the present-day Mübadele Park. Following the arrival of Ottoman reinforcements, Kalikratya was fully recaptured on February 6, ending the Bulgarian occupation. Despite the recapture, military activity in the area persisted throughout the year, with the Ottoman forces continuing to use the region for logistical and strategic purposes for an extended period. Unfortunately, the Bulgarian occupation, the ensuing battles, and the harsh winter conditions led to significant loss of life and property among the local population, forcing many to flee.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri

a. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Milli Savunma Bakanlığı

Askerî Tarih Arşivi (ATASE)

Atatürk Koleksiyonu (110-9-1-11)

Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7)

İstiklal Harbi Koleksiyonu (110-9-1-10)

Osmanlı-İtalyan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-5)

2. Anı, Araştırma ve İnceleme Eserleri:

- Abdullah Paşa: 1328 *Balkan Harbi'nde Şark Ordusu Kumandanı Abdullah Paşa'nın Balkan Harbi Hatıratı*, haz. Tahsin Yıldırım, İbrahim Öztürkçü, İstanbul: DBY Yayınları, 2012.
- Ahmet İzzet Paşa: *Feryadım*, haz. Süheyl İzzet, İstanbul: Nehir Yayınları, 1992.
- Akerman, Nizamettin: *Balkan Harbinde Osmanlı Donanmasının Deniz Muharebeleri*, İstanbul: Deniz Basımevi, 1981.
- Alasya, M. Kadri: *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Balkan Harbi Şark Ordusu II'nci Cilt I'nci Kitap Birinci Çatalca Muharebesi*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1983.
- Alpagot, Ali Haydar Emir: *Balkan Harbinde Türk Filosu*, Ankara: Deniz Basımevi, 1932.
- Altay, Fahrettin: *On Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2022.
- Andonyan, Aram: *Balkan Savaşı*, çev. Zaven Biberyan, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2002.
- Armaoğlu, Fahri: *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, Ankara: TTK Yay., 2003.
- Aydın, Mahir: *Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına*, İstanbul: Kitapevi Yayıncılık, 1996.
- Aydın, Salim: *Balkanların Acı Yüzü: Basın Tarihinde Balkan Savaşları*. İstanbul: Yeditepe Yayınları 2013.
- Baldwin, Herbert F.: *Trakya'da Bir Savaş Fotoğrafçısı: Balkan Savaşı Anıları*, çev. İrfan Seyrek, İstanbul: Demkar Yayınevi, 2012.
- Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri (Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları)*, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2004.
- Beşikçi, Mehmet: "Balkan Harbi'nde Osmanlı Seferberliği ve Redif Teşkilatının İflası," *Türkiye Günlüğü*, No.110 (2012), 27-43.
- Beşikçi, Mehmet: *Bir Yenilginin Anatomisi: Balkan Harbi'nde Osmanlı Seferberliği, 1912-1913, Savaş Teknoloji ve Deneysel Çalışmalar Yeni Bir Askerî Tarih Özlemi*. ed. Kahraman Şakul. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2013: 297-309.
- Bursalı Mehmed Nihad: *Balkan Harbi Trakya Seferi 3. Cilt Çatalca Muharebesi*, haz. Kasım Bolat. İstanbul: Çatalca Kaymakamlığı, 2015.
- Bursalı Mehmed Nihad: *Balkan Harbi'nde Çatalca Muharebesi*, haz. Kasım Bolat. İstanbul: Çatalca Kaymakamlığı, 2013.
- Büyüktuğrul, Afif: *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi VII'nci Cilt Osmanlı Deniz Harekâtı 1912-1913*, 2.bs., Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1993.
- C. Hall, Richard: *Balkan Savaşları 1912-1913; I. Dünya Savaşı'nın Provası*, çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Homer Kitabevi, 2003.

- C. Hall, Richard: *The Balkan Wars 1912-1913; Prelude to The First World War*, London: Routledge Publishing, 2000.
- Çakmak, Fevzi: *Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik: Garbî Rumeli'nin Sûret-i Ziyai ve Balkan Harbi'nde Garb Cephesi*, haz. Ahmet Tetik, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.
- Dağdevirenzâde M. Şevki Bey: *Edirne Tarihi ve Balkan Savaşı Anıları*, haz. Ratip Kazancıgil, Nilüfer Gökçe, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi, 2005.
- Erickson, Edward J.: *Büyük Hezimet Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Erim, Nihat: *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Cilt 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953.
- Görgülü, İsmet: *10 Yıllık Harbin Kadrosu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2021.
- Hafız Hakkı Paşa: *Bozgun: Balkan Harbi*, haz. İlyas Kara, Ankara: Kamer Yayınları, 2020.
- Işın, Mithat: *Balkan Harbi Deniz Cephesi*, Ankara: Deniz Basımevi, 1946.
- Karal, Enver Ziya: *Osmanlı Tarihi*, c. 1, Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Karpat, Kemal H.: *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Korkmaz, Ender: *Harbiye Nazırı Nazım Paşa: 31 Mart Baskını, Balkan Savaşı, Bâb-ı Âli Baskını*, İstanbul: Selenge Yayınları, 2021.
- Lauranne, Stephane: *Balkan Acıları (1912-1913)*, çev. Murat Çulcu, İstanbul: Kastaş Yayınları, 1990.
- Mahmud Muhtar Paşa: *Fazlı Necib: Rumeliyi Neden Kaybettik*, İstanbul: Örgün Yayınevi, 2007.
- Mahmud Muhtar: *Balkan Harbi: Üçüncü Kolordu'nun ve İkinci Doğu Ordusu'nun Muharebeleri*, İstanbul: Parola Yayınları, 2018.
- Özkarabekir, Cengiz, vd.: *Büyük Medeniyetlerin Büyük Kenti Büyükçekmece*, İstanbul: Batı İstanbul Vakfı, 2017.
- Seyhun, Mehmet Arif: *Katıldığım Dört Savaş ve Yaşam Öyküm*, haz. Müşerref Seyhun, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
- Süer, Hikmet: *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Balkan Harbi II'nci Cilt 2'nci Kısım 2'nci Kitap Şark Ordusu İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1981.
- Tamstram, Ronald: *Balkan Wars*, Lunsburg: Princeton University Press, 1998.
- Teğmen Selim Bey, *Bir Türk Subayının Sefer Defteri – Mızraklı Süvari Teğmen Selim Bey'in Günlükleri Ekim-Aralık 1912: Süloğlu'ndan Çatalca'ya*, haz. A. Kadir Paksoy, İstanbul: Doruk Yayınları, 2023.

- Turan, Ömer: “*Balkan Savaşları*” *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi - I*, ed. Neşe Özden, Mehmet Temel, Yasemin Doğaner vd., Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2023.
- Uyar, Mesut. “Osmanlı Askerî Rönesansı: Balkan Bozgunu ile Yüzleşmek”, *Türkiye Günlüğü*,110 (2012): 65-74.
- Uzdil, Mahmud Beliş: *Balkan Harbi'nde Müretteb Dördüncü Kolordu'nun Harekâtı*, haz. Necati Çavdar, Zehra Sarı, İstanbul: Kriter Basım Yayın Dağıtım, 2024.
- Uzdil, Mahmud Beliş: *Balkan Savaşı'nda Çatalca ve Sağ Kanat Ordularının Harekâtı: Savaşın Siyasi ve Psikolojik İncelemeleri* cilt I-II-III, haz. Özlem Demireğen, Nurcan Aslan, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Uzdil, Mahmud Beliş: *Balkan Savaşı'nda Mürettep 1'nci Kolordunun Harekâtı*, haz. Ahmet Tetik, Şeyda Büyükcan, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Yüzbaşı Osman Nuri. *Balkan Harbi Hatıratı*, haz. Zeynep Kerman, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Министерство На Войната Щабъ На Армията Военно-Историческа Комисия, *Между България И Турция 1912-1913 Год. Томъ IV. Сражението При Чаталджа*, София: Държавна Печатница, 1932.

3. Tezler

- Atmaca, Gökhan: “Türk Deniz Harp Tarihinde Barbaros Zırhlısı'nın Rolü”, (Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Efeoğlu, Melik: “Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları ve Koruma Sorunları”, (Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021.
- Er, Serkan: “Osmanlı Seferberlik Planı: Balkan Harbi Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi), Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2012.
- Kart, Refika: “Bursalı Mehmed Nihad Bey'in 'Balkan Harbi ve Trakya Seferi' Adlı Eserinin 3. Cildi (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Nemiş, Dindar: “Mehmed Fahri Paşa'nın Manzum İşkodra Tarih-i Harbi Adlı Eserinin Edebî ve Tarihî Tahlil ve Tenkidi”, (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024.
- Orhan, Sibel: “Balkan Savaşları'nda Türklere Yapılan Bulgar Mezalimi”, (Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Özdemir, İbrahim: “Balkan Savaşı Süresince Osmanlı Devleti ve Bursalı Mehmet Nihat Bey'in Balkan Harbi (2.Cilt) Adlı Eseri (İnceleme-Metin)”, (Yüksek

Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Tuna, Ozan: “Birinci Dünya Savaşı öncesinde Türk Harp Filosunun Durumu (1912-1914)”, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Tuncer, Umur: “Balkan Harbi’nin Deniz Cephesi ve Osmanlı Donanmasının Durumu”, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

4. Süreli Yayınlar

a. Gazeteler

İkdâm

Tanin

Tasvir-i Efkâr

Tercüman-ı Hakikat

Tevhîd-i Efkâr

b. Dergiler

Servet-i Fünûn

Şehbal

5. İnternet Kaynakları

<https://cbssr.ibb.gov.tr/sehirharitasi/?bs=yuva> [E.T. 05.09.2024]

<https://earth.google.com/web/@41.01415663,28.57812553,3.00751681a,6983.68585156d,60y,2.15360253h,0t,0r> [Erişim Tarihi 29.08.2024]

https://electronic-library.org/books/Book_0074.html [E.T. 19.08.2024]

<https://imagesonline.bl.uk/search/?searchQuery=078559+%26+surrounding+country> [E.T. 15.08.2024]

https://macedonia.kroraina.com/en/ljt/ljt_illustr.htm [E.T. 21.08.2024]

https://pan.bg/view_article-65-439820-zabravenite-geroi-na-bylgariya-general-major-mihail-stefanov-sapunarov.html [E.T. 18.08.2024]

https://sportnabiblioteka.bg/images/download/az_znam_vsichko/19_3.pdf [E.T. 19.08.2024]

<https://users.sch.gr/deshourmou/TSAKILI/kalikrateia.htm> [E.T. 05.09.2024]

<https://wars.archives.bg> [E.T. 18.08.2024]

<https://www.lugatim.com/s/tahaffuzhane> [E.T. 16.08.2024]

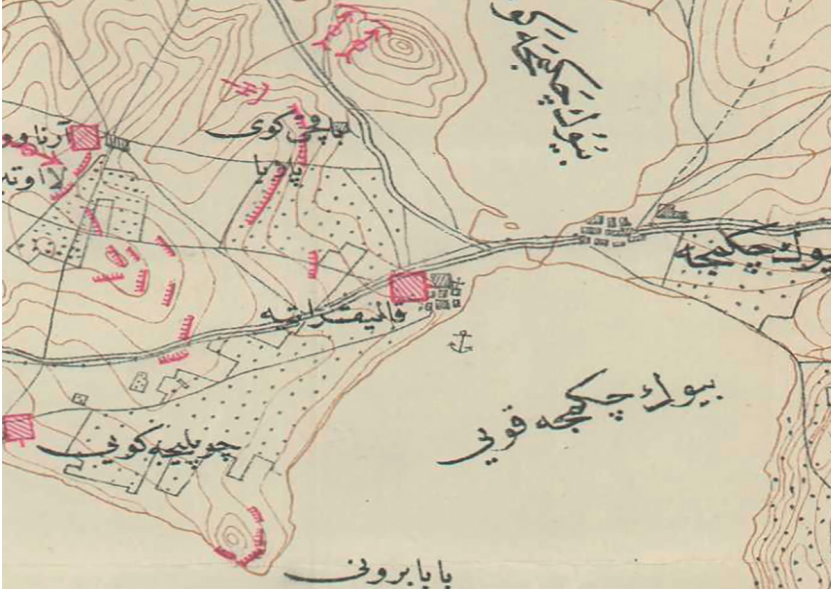
<https://www.xalkidikipolitiki.gr/2020/01/18/theocharis-manavis-o-dimar-chos-thessalonikis-katagogi-tin-palia-kalikrateia/> [E.T. 15.08.2024]

EKLER



Ek 1: Üstte, Büyükçekmece'nin ve Kuzeyinin 1939 Tarihli Hava Fotoğrafı. Burada Osmanlı Topçu Batarya ve Tabyalarının İzleri Hâlâ Belirgin Halde Görülmektedir. Altta İse Bu Noktaların Günümüzdeki Yaklaşık Konumu İşaretlenmiştir.

(Üstteki Harita İçin Kaynak: Melik Efeoğlu Arşivi
Altteki Harita İçin Kaynak: <https://earth.google.com/web/@41.02168346,28.59040474,5.04262695a,5864.60868224d,35y,16.61326034h,0t,0r>
[E.T. 29.08.2024])



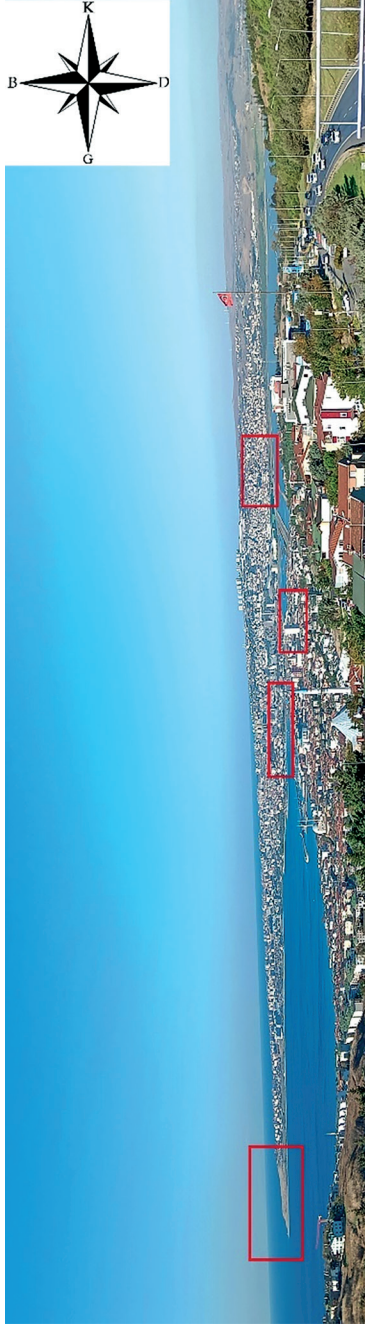
Ek 2: Bulgar Ordusunun ve Bilhassa 48. Piyade Alayının Çatalca Savunma Hattı Karşısında Yapmış Olduğu Muhtelif Tahkimata Ait Haritadan Bir Kesit.

(Kaynak: ATASE, Balkan Harbi Koleksiyonu, 13t/65/2. 01.05.1913)



Ek 3: 2024 itibarıyla Kalikratya (Mimarsinan Mahallesi) ve Çevresi

(Kaynak: <https://earth.google.com/web/@41.01415663,28.57812553,3.00751681a,6983.68585156d,60y,2.15360253h,0t,0r> [E.T. 29.08.2024])

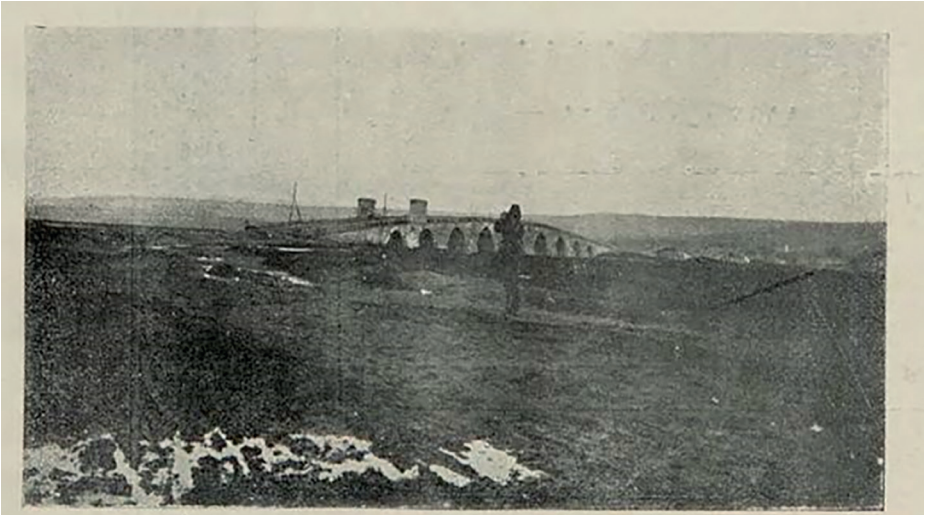


Ek. 3.1: Büyükçekmece'nin Doğu Sırtlarından Bir Bakış
(İşaretli Alanlar, Soldan Sağa): Bababurnu, Mimarsinan(Kalokratya) Merkez,
Mimarsinan Köprüsü ve Büyükçekmece Merkez, Tepecik (Palaya) Merkez.

(Kaynak: Dindar Neğiş, 21.10.2024)



بویوک چکمجه اوزانه بر نظر

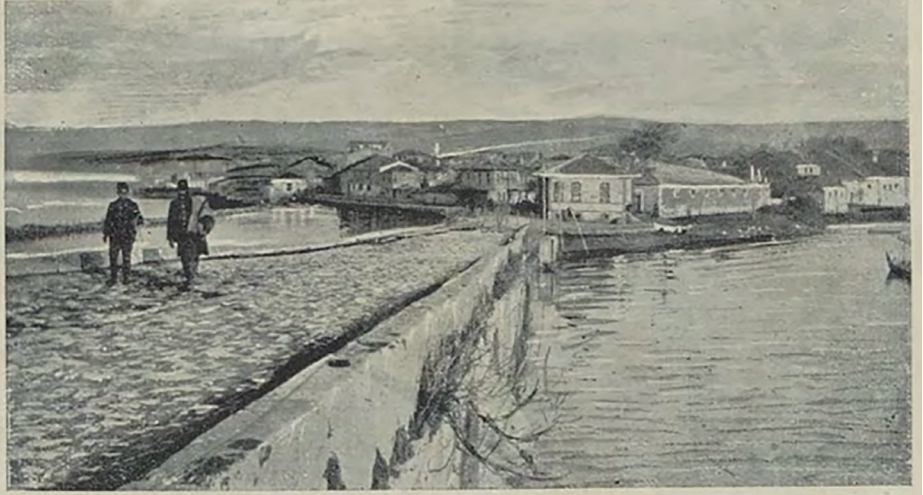


بویوک چکمجه کوردسی



Ek 6: Mimarsinan Köprüsü ve Kalikratya Köyünün 6 Şubat 1913'teki Geri Alınışından Sonra Çekilen Fotoğraflar.

(Kaynak: Şehbal, 14 Mart 1913)



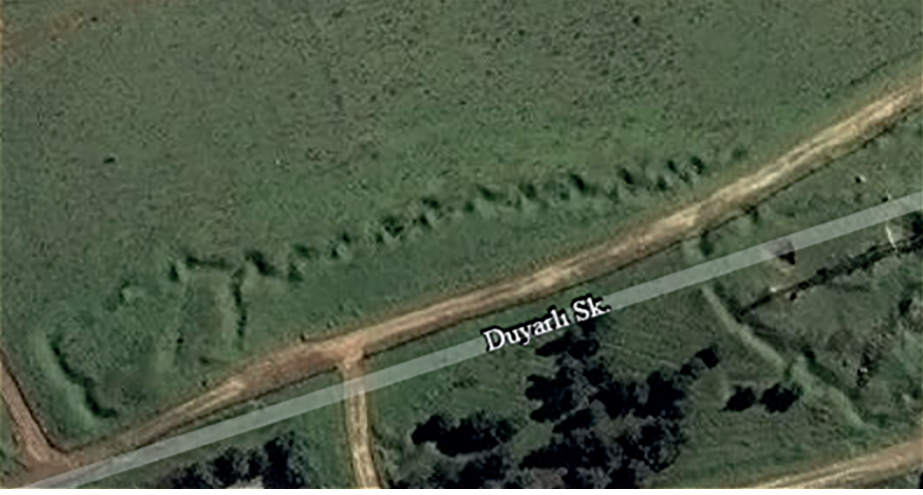
قالبقراطیه قریب سى



قالبقراطیه قریب سندرله کورسوزیه طوغورد مرنطاه

Ek 7: Mimarsinan Köprüsü Üzerinden Kalokratya (Üst) ve Çekmece Köyü (Alt).

(Kaynak: Şehbal, 29 Mart 1913)



Ek 8: Büyükçekmece Gölü'nün Batı Yakasında
(Konum: 41.06052263410432, 28.515284308938384)
Bulunan ve Göle Bakan Topçu Takviyeli 48. Bulgar Piyade Alayı Mevzileri)
(Kaynak: <https://cbssr.ibb.gov.tr/sehirharitasi/?bs=yuva> [E.T. 05.09.2024])



EK 8.1: Sözü Edilen Mevkiinin 3 Boyutlu Bir Hava Fotoğrafı, 2022.

(Kaynak: <https://earth.google.com/web/@41.0597663,28.51584452,133.96324535a,386.91541716d,35y,36.53836056h,60.00109463t,360r>
[E.T. 05.09.2024])



Ek. 8.2: Sözü Edilen Mevkinin Bugünkü Görüş Açısı.

(Kaynak: Dindar Negiş, 10.08.2024)



Ek. 8.3: Sözü Edilen Mevkinin 100 Metre Kuzeyinde Kaybolmak Üzere Olan Topçu Takviyeli 48. Bulgar Piyade Alayına Ait Piyade Mevzileri.

(Kaynak: Dindar Negiş, 10.08.2024)



Ek.9: 1960'lı Yılların Başında Mimarsinan Beldesindeki Mezarlık Mevkiinin Yanında Konuşlanan 448. ve 449. Topçu Taburu Personelinin Bir Fotoğrafı. Arkada Görülen Toplar, Büyükçekmece Körfezi'ni Görecek Şekilde Konuşlandırılmış. Daha Geride Tepecik Beldesi. Sağdaki Subay Top. Ütğm. Ahmet Temel Aybak.

(Kaynak: Ahmet Aybak Arşivi, 18.03.1961)



Ek.9.1: 448. ve 449. Topçu Taburu Subay ve Astsubaylarının Bir Kısmı, Soldan Sağa: Top. Yzb. İbrahim Yargıç, Astsb. Top. Bçvş Ahmet Şen, Top. Ütğm. Ahmet Temel Aybak. Arkada Büyükçekmece Körfezi Görülmekte.

(Kaynak: Ahmet Aybak Arşivi, 17.04.1960)